הַלּוּחַ, וְהֵן אָחֲזוּ בְּרֹאשׁ הַלּוּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וָאֶתְפֹּשׂ", שֶׁאֵין אֹמֶר "וָאֶתְפֹּשׂ" אֶלָּא בְּמַה שֶׁאֶחָד רוֹצֶה לִטְּלוֹ מִיָּדוֹ. חָזַק כֹּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מִכֻּלָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לד): "וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל". רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: אֶמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה. לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁאָמַר לִשְׁלוּחוֹ: צֵא וְקַדֵּשׁ לִי נַעֲרָה יָפָה וַחֲסוּדָה וּמַעֲשִׂיָּה נָאִין. הָלַךְ אוֹתוֹ שָׁלִיחַ וְקִדְּשָׁהּ. לְאַחַר שֶׁקִּדְּשָׁהּ, הָלַךְ וּמְצָאָהּ שֶׁזִּנְּתָה עִם אַחֵר. מִיָּד הָיָה דָן בְּעַצְמוֹ וְאָמַר: אִם אֲנִי נוֹתֵן לָהּ כְּתֻבָּה מֵעַכְשָׁו, נִמְצָא אֲחַיֵּבָהּ מִיתָה; אֶלָּא אֶקְרַע אֶת כְּתֻבָּתָהּ וְאֶפְטְרֶנָּה מֵאֲדוֹנִי לְשָׁלוֹם. כָּךְ הָיָה מֹשֶׁה הַצַּדִּיק דָּן בְּעַצְמוֹ. אָמַר: הֵיאַךְ אֲנִי נוֹתֵן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל אֶת הַלּוּחוֹת הַלָּלוּ, מַזְקִיקֵנִי אוֹתָן לְמִצְוֹת חֲמוּרוֹת וּמְחַיְּבֵנִי אוֹתָן מִיתָה. שֶׁכָּךְ כָּתוּב בָּהֶן (שמות כב): "זֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם, בִּלְתִּי לַה' לְבַדּוֹ". אֶלָּא אֲשַׁבְּרֵם וְאַחֲזִירֵם לְמוּטָב. וְהִסְכִּימָה דַעְתּוֹ לְדַעַת הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י): "אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ" — יָשַׁר כֹּחֲךָ שֶׁשִּׁבַּרְתָּ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: לֹא שִׁבֵּר מֹשֶׁה אֶת הַלּוּחוֹת, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁנִּסְתַּכֵּל בָּהֶם וְרָאָה שֶׁפָּרַח כְּתָב מֵעֲלֵיהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ט): "וָאֵרֶא וְהִנֵּה חֲטָאתֶם לַה' אֱלֹהֵיכֶם" — אֵינוֹ אוֹמֵר "וָאֵרֶא", אֶלָּא שֶׁרָאָה שֶׁפָּרַח כְּתָב מֵעֲלֵיהֶם. אָמַר: הֵיאַךְ אֲנִי נוֹתֵן לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת הַלּוּחוֹת, שֶׁאֵין בָּהֶם מַמָּשׁ. אֶלָּא אֶאֱחֹז בָּהֶם וַאֲשַׁבְּרֵם לְעֵינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וָאֶתְפֹּשׂ בִּשְׁנֵי הַלֻּחֹת וָאַשְׁלִכֵם מֵעַל שְׁתֵּי יָדָי וָאֲשַׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם; שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: הֵיכָן הַלּוּחוֹת אֲשֶׁר הוֹרַדְתָּ — אֵין הַדְּבָרִים אֶלָּא בַּדַּאי. אֲחֵרִים אוֹמְרִים: לֹא שִׁבֵּר מֹשֶׁה אֶת הַלּוּחוֹת, אֶלָּא

ב"ב תענית פ"ד ה"ה. יד ירושלמי תענית שם, תנחומא כי תשא כו, תנא דבי אליהו רבה פכ"א, פסחים פז:

פוש. דהלא כבר היה מוחזק בהם ומאי ואתפוש אלא שרצו ליטלם מידו. **זון מיתה** כמו דכתיב כל חרם אשר יוחרם מן האדם לא יפדה מות יומת. **אשר.** אישור שאישרו ושבחו על שבירתן. (רש"י שבת פ"ז.)

שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי הַגְּבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם י): "וַיְהִיו שָׁם כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי ה'" — אֵינוֹ אוֹמֵר "צִוַּנִי", אֶלָּא שֶׁנִּצְטַוָּה וּשְׁבָרָן. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן־עֲזַרְיָה אוֹמֵר: לֹא שִׁבֵּר מֹשֶׁה אֶת הַלּוּחוֹת, אֶלָּא שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי הַגְּבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם לד): "לְכָל הָאֹתֹת וְהַמֹּפְתִים אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ ה'"; "אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל". מַה לְּהַלָּן נִצְטַוָּה וְעָשָׂה, אַף כָּאן נִצְטַוָּה וְעָשָׂה.

ד [מו] יְחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עָשָׂה אַרְבָּעָה דְבָרִים, וְהִסְכִּימָה דַעְתּוֹ לְדַעַת הַמָּקוֹם: (1) גָּנַז סֵפֶר רְפוּאוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי". 'הַטּוֹב' — שֶׁגָּנַז סֵפֶר רְפוּאוֹת, וְהִסְכִּימָה דַעְתּוֹ לְדַעַת הַמָּקוֹם. (2) כִּתֵּת נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים־ב יח): "וְכִתַּת נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה, כִּי עַד הַיָּמִים הָהֵמָּה הָיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מְקַטְּרִים לוֹ", וְהִסְכִּימָה דַעְתּוֹ לְדַעַת הַמָּקוֹם. (3) הֵסִיר אֶת הַבָּמוֹת וְהַמִּזְבְּחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (דה"ב לב): "יְחִזְקִיָּהוּ הֵסִיר אֶת בָּמֹתָיו וְאֶת מִזְבְּחֹתָיו, וַיֹּאמֶר לִיהוּדָה וְלִירוּשָׁלַיִם לֵאמֹר: לִפְנֵי מִזְבֵּחַ אֶחָד תִּשְׁתַּחֲווּ וְעָלָיו תַּקְטִירוּ", וְהִסְכִּימָה דַעְתּוֹ לְדַעַת הַמָּקוֹם. (4) סָתַם מֵי גִיחוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "וְהוּא יְחִזְקִיָּהוּ סָתַם אֶת מוֹצָא מֵימֵי גִיחוֹן הָעֶלְיוֹן, וַיַּשְּׁרֵם לְמַטָּה־מַעְרָבָה־לְעִיר דָּוִיד, וַיַּצְלַח יְחִזְקִיָּהוּ בְּכָל מַעֲשֵׂהוּ", וְהִסְכִּימָה דַעְתּוֹ לְדַעַת הַמָּקוֹם.

ה אֵיזֶהוּ סְיָג שֶׁעָשָׂה אִיּוֹב לִדְבָרָיו. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "אִישׁ תָּם וְיָשָׁר וִירֵא אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע". "וְסָר מֵרָע" —

מה להלן נצטוה. דרשינן סמוכין מה להלן כל האותות שבמצרים היה לפי ציווי ה', אף בפסוק הסמוך אליו "אשר עשה משה לעיני כל ישראל" דהיינו שבירת הלוחות (ששם כתוב "ואשברם לעיניכם") היה ג"כ ע"י צווי הקב"ה. (ב"א)

ד גנז ספר רפואות. לפי שלא היה לבם נכנע על חוליים אלא מתרפאין מיד. (רש"י פסחים נ"ו.) **הטוב בעיניך.** משמע שבעיני בני־אדם אינו טוב רק בעיניך טוב שיהא לבם נכנע לבקש רחמים. (מהרש"א ברכות י:) **סתם מי גיחון.** מי שלוח ולא זהו גיחון הנהר הגדול שבבראשית. (רש"י שם)

נוסחת הספרים

עזריה אומר לא שבר משה את הלוחות אלא שנאמר לו מפי הגבורה שנאמר אשר עשה משה לעיני כל ישראל מה להלן נצטוה ועשה אף כאן נצטוה ועשה. ר"ע אומר לא שבר משה את הלוחות אלא שנאמר לו מפי הגבורה שנא' ואתפוש בשני הלוחות במה אדם תופס במה שיכול לבוראן ר"מ אומר לא שבר משה את הלוחות אלא שנאמר לו מפי הגבורה שנא' אשר שברת יישר כחך ששברת:

ד יחזקיהו מלך יהודה עשה ד' דברים והסכימה דעתו לדעת המקום. גנז ספר רפואות והסכימה דעתו לדעת המקום. כתת נחש הנחושת והסכימה דעתו לדעת המקום. והסיר את הבמות והמזבחות [והסכימה דעתו לדעת המקום] שנאמר יחזקיהו הסיר את במותיו ואת־מזבחותיו ויאמר ליהודה ולירושלים לאמר לפני מזבח אחד תשתחוו ועליו תקטירו. סתם מי גיחון והסכימה דעתו לדעת המקום שנאמר יחזקיהו סתם [את מוצא מימי] גיחון [העליון] ויישרם למטה מערבה לעיר דוד ויצלח יחזקיהו בכל מעשהו:

ה איזהו סייג שעשה איוב לדבריו הרי הוא אומר איש תם וישר וירא אלהים וסר

ציונים

טו עי' ברכות י: פסחים נו. ירושלמי נדרים פ"ו ה"ח דדק על ג' הודו לו חכמים, ועל סתימת מי גיחון לא הודו, ועי' רד"ל בפרקי ר"א פ"ט שמסיק

אבי אבא שחפה את ההיכל. שלמה: שגגת ספר רפואות. מי שיקנקנו דמיסים: בידד עצמות אביו. לפי שהיה רקם מהו ולא נהג בו כבוד נקבורתו להוליכו להוגן במעות והב וכסף סתם מי גיחון. מי שלח בדברי הימים (ב׳ לב) ולמה מלכי אשור ומצאו מים לשתות. ולא והו ניחון הטבר הגדול דהוה לגו בא״י הוץ, אלא מעין קטן הוא סתום ומלא מים לשתות. ומתמן ומתמן ימיה לשילוחן עבר מיסן בניסן. קפ״ל משמעקדים המהלם לשם מיסן נמלך לנגבר מלם הטבה. ועשאו מדר כמו שמלמר בדברי הימים (ב׳ ו) ויוסף המלך (מזקיהו) לעשות הפסח במקום הטמי: ביום שלשים של אדר. ומע״ש שלא נמקדש המקדש שמדיין לא כלו מלים: התולה בזכות עצמו. שלומר במסלבו עשה לי מזכוסי כגון מזקיהו שלמרי: אבר בא לא מלר מלר המהלכמי לפניך (ה) וגו׳: פרוצה. מגולה מגל אמרים: יהנה. ולא לימוד בדבר: כאלישע. כמו שמלינו בגלגל שנהנה: הרוצה שלא להנות. מגל אמרים: אל יהנה. ולא בדבר לא מעוז נגעוז רוח ולא מעוז שלמה: כשמואל הרמתי. כמו שמלינו בשמואל הרמתי שלא רלה להנות: כי שם ביתו. לעיל מיימיה כמיב והיה מדי שנה בשנה ומבנו בית מל והמלמה ושמט לם ישראל ומתיר ליה ומשונמו הרמתה כי שם בימו וכי מיני יודע שמם בימו שלא מסלהו מקומות דקדק לעיל מיימיה קלי שבל מקום שהיה שלוך שם היה נשמע כל כלי שבמיעי בית עמו ואהל מעיטו שלא להנות מן אמרים: בחדר יפיה. מדיין: תפלה לעני. דלך עניות: יכיון את רגליו. ולא יאמר לא הספיד. שהרי הוא כמדם שקורא אמת מכל הפרשיות שבתורה ואפ״ש שלא יפא ד״ק ש״ש ל״ ל קטל שכל עשוקה בתורה: מתני׳ יטה. על מלדו: בשבבך. לדן שכיבה: יעמוד. לשמיע ונקומך: כדרכו. לו בקימה אבל בשבתו לו בשיבה לו מהלך: גמ׳

מסורת השס

[ב״ר ל״ב]

[ב״ר ל״ב]

[ל״ל הלן]

[ב״ר ל״ב]

[ב״ר ל״ב]

[ב״ר ל״ב

כסא רחמים (חיפה)

הנחשת והסכימה דעתו לדעת המקום. והסיר את הבמות והמזבחות שנאמר חזקיה מלך יהודה הסיר את הבמות ואת המזבחות ויאמר לאנשי יהודה וליושבי ירושלים לפני המזבח הזה תשתחוו ועליו תקטירו. סתם מי גיחון והסכימה דעתו לדעת המקום שנאמר חזקיה סתם מי גיחון ויישרם למטה מערבה בעיר דוד ויצלח יחזקיהו בכל מעשיו: איזהו סייג שעשה איוב לדבריו הרי הוא אומר איש

פירוש

עוקר הסלעים

והסיר הבמות והמזבחות שנאמר יחזקיהו כצ״ל.

ובזה לא שייך לומר והסכימה דעתו לדעת המקום דמאי למימרא:

סתם מי גיחון. פירש״י פ״ק דברכות דאין זה גיחון שבד׳ נהרות דההוא לאו בא״י הוא אלא הוא מעיין קטן בירושלם ונקרא מי השלוח כדכתיב והורדתם אל גיחון ות״י ותחתון יתיה לשלוחא. ועיין בגט פשוט להרב מהר״ם ן׳ חביב ז״ל סי׳ קכ״ח ס״ק ל״ז ע״ש ודלא כהראב״ע והרמ״ה פ״ג דהוריות הובא בעין יעקב שם שפירשו שהוא מד׳ נהרות.וכתבתי בשער יוסף שם דטענת רש״י חזקה ומה גם שהתרגום תרגם לשילוחא והרא״ש בתוספותיו שם בהוריות פירש כרש״י ז״ל. ועתה ראיתי דברי הראב״ע פ׳ בראשות דכתב וידוע דגיחון קרוב לא״י דכתיב והורדתם אל גיחון ע״ש ואנחנו לא נדע. ומאי דמייתי מפ׳ והורדתם אל גיחון כבר תרגם יונתן לשילוחא:

איזהו סייג שעשה איוב וכו׳. חוזר לפרש מ״ש בפרק ראשון:

הרי הוא אומר תם וישר וירא אלהים כצ״ל: מלמד שהרחיק איוב את עצמו מדבר המביא לידי עבירה. פירוש דכתיב וירא אלהים ומזה נשמע

תוספות

כבר כתב הרמב״ם בפירוש המשניות בפסחים שזה איננו ממתני׳ אלא תוספתא והגמרא לכאן לא ניחא ליה לגרוס הכי משום דזיל בתר טעמא אמאי לא הולו לו להי״ל לבטוח בה׳ כמו שפירש״י והגמרא לכאן סבר דזה טעם מספיק לקצץ לתות היכל וכו׳ אבל לא למה שעשה חזן לירושלם מ״ט איננו רשאי לעשות תחבולות מלחמה עכ״ל. ולדברי הרב איכס מכווכים בת״ש להובא במשנה שפה דבריס לא הולו לו והול״ל לשון ברור וקצר ג׳ לא הולו לו. ות״ש כבר כתב הרמב״ם שזה איננו ממתני׳ אלא תוספתא. לכאורה לדבריו קשים למאי איכפת לר׳ נתן אי הוי משנה או תוספתא הא רבי נתן תנא הוא ופליג. הן אמת להרא״ה כתב במאור והרשב״א בחידושיו פ׳ הגוזל לאע״ג דרב תנא ופליג מ״מ אי אפשר שיקבור כגד קתס משנה לפי שרב הוה בתמיהה לרבי כשקתס המשניות והקביס על קתס משנה ע״ש והכי נמי אפשר לומר על רבי נתן. לאתריכן ר׳ ור׳ נתן סוף משנה והוה בתמיהה לרבי כשקתס המשניות ואי אפשר שיקבור כגד קתס משנה ובהכי הוה ניחא מ״ש הרב הכז׳ לאיכו משנה אלא תוספת׳. אמנם אם כיוון הרב לזה היה מפרש דבריו והוא אחרון. ומה גם להרמב״ן שם במלחמות פליג על הרז״ה ז״ל ע״ש. גם מ״ש הגמ׳ לכאן לא ניחא ליה לגרוס הכי אין לשונו מכוון.

ועיקר ישובו יש להשיב עליו:

ועלה על לב לומר לכיון להיו גם חכמים מקבימים לדעת חזקיהו הע״ה על דרך שכתב הרמב״ם סוף פ״ד דביאת מקדש גבי עובר ביסן בביסן אלא שרוב החכמים היו בגדו ולא הולו לו. א״כ היו מולקים החכמים בקתיבת מי גיחון מערבה לקרלת מערבה וממחלקת זה יקתעפו כמה ליכים אפשר לגם זה בקוג אלו ואלו דברי אלהים חיים. וכבר כתבו רבני צרפת לאע״ג דשתי הקבדות אמת ולה הקב״ה שההכרעה במקרה ביל חכמי הדור. וה״כ קבדת חזקיהו הע״ה ורבנן דעימיה היא ג״כ אמת אלא דלא הולו לו חכמים רוב הקנהדרין דבמקרה ההכרעה בידם. ותיהו יען לקבדתו אמת הקבימה דעתו לדעת המקום על דרך שאמרו דבשמים הלכה כב״ש. ובזה א״ש ע״ש בברייתא שלנו להקבימה דעתו לדעת המקום וא״ש בתוס׳ דלא הולו לו

הוחל שבועתו של אבימלך. נטלה לשון לא יחל דברו (במדבר ל). לפי שסם עברו על השבועה תחילה: במה בידכם. כל ברכה שנמקלא לשון ריבוי הוא דבר המתברכה ומלוי בו שובע פרטיו"ן בלע"ז. ומה ברכה נמצא בו לא מציאו עושר בשמשון: שברכו באמתו. להיות זרעו כמגל שוטף. למה שנתפוה נתבכך: נקם אחת משתי עיני. (ג) שכר אחת מעיני תן לי בנקמה זו ושכר האחרת לעולם הבא: שחזור לאחוריו. כשנלדין אותו אינו (מדמיק) לברות אלא מחר עקלקלות: שער העיר. (ד)בעזה משפטני קרא: על כתיפיו. כשיעור כתיפיו: קמי דשתי חמרא חמרא. לפני כל אדם מציאין מה שהוא רגיל בו. לפי שזמי יין מציאין יין: קמי רפוקא גרידיא דובלא. לפי עובד אדמה ומזפר בגנות שרגיל לאכול ירק מציאין אל מלא ירק. דוכלי מין ירק הוא: קלמי וכוליי מין אחד הוא אלא שאלו גדולים ואלו קטנים. כלומר בזמה שהוא עוסק היא עסוקה: כאחד. כיחידו של עולם כמשפט לדק: *שמש. לשון חומה כמו ומחמי כלכות שמשופיר (ישעיה מה): על שמו של הקב"ה. משמע שהיינו בשמו של הקב"ה ממש: מעין שמו. שמן שמש שם ממש אלא מגן ומגיל: שפי. אשלישי"ש כמו דשף מדוכמיה (תולין דף מב:): שפיפון. שפייה כפולה: מעין דוגמא כו'. נשמנו מן המחתוים לתפארת: יסר כחו. לא מייסי ליה אלא לכולן לקו: שאול בצוארו. ויגנה מכל העם משכמו (שמואל א ט) ויפל עליה. מקום שהורגין נתכ והיינו לוחר: צדקיה בעיניו. לא ידענא מגלן דנשמתה לשנה וכן אמא כרגליו אלא כן שמע מרבו: פודגרא. שם מולי הוא שאומו כרגליו וקולו לו פודגר"ל: נענש אסא. לתלות: אנגריא. עבודת המלך: השמיע את כל יהודה. הזעיקן. ויעלו אתם לחני הרמה* שהיה מלך ישראל בוחר עליה כרך לבלתי תת יוצא ובא לתפא* חתן. שכתוב בו נקי יהיה לביתו וגו' (דברים כד) כתיב וירד שמשון תמנתה. אלמא תמנת מירילה וכתיב עולה תמנתה אלמא עליה היא ומקום ויהודה מרוייחו בתחום ישראל הוו: שנתגנה בה. שנשא מבנות פלשתים המסורות לו: יהודה נתעלה. שמשם עולדו פרץ וזרח שהעמידו מלכים ונביאים בישראל: דאתי מהאי גיסא. שהיה מיוחסת נתמלא שיפוע ההר הנא לה מרגלי ההר עולה: כגון ורדני ובי בארי ונרש. עיירות הן היוחסות בשיפוע ההרים מצפות לראותו. שהיו רגילין להתקבל שם ולנון והיה חביב עליהם: שנתנה עינים לדבריה. דוגמא ופתח היחר נתנה לעצמה שלין עבריה בדבר: גיורת אני. ומיני עובדת כוכבים (ז)ולוויה לך: פנויה אני. ומותרת לכל אדם: יתרומה אני. (ח)והיתי קטנה והשיאוני אמי ואחי ולא משאלין לעבר ולונן ולא לאסור עליו משום כלתו ולא זוכה לאם ולאמים להשיא קטנה* אלא אחר זוכה בה כלכתיב בה בחי נתתי לאים הזה (דברים כב). ולהן סברת לאו כתו אל שם היתה* שמשנת שמים לעבוד כלו שנעמוד של שם ועבוד כבר היה יותר מכן מאה ועשר: טהורה אני. מגדה: ונטע בו. להתנות עובדים ושמים: פונדק. לנון שם אורחים. ולשון אמ"ל עוברקון הוא אכילה שמיה לוה מתלין ומשקן ומח"כ מלוה אותן: ויטע אהלי אפדנו. פסוק הוא בדניאל על אחד מהמלכים: אלא

אלא מעתה לא יתמה. תימה לרבי מאי שנא משנה דתמר בפ"ק דשבת (דף י:) אמר רב המנונא מסמיה דשולא אסור לאדם שיתן שלום לחבירו בבית המרחץ משום דשם לחבירו בבית המרחץ משום דשם גופיה מיקרי שלום דכתיב ויקרא לו ה' שלום ולא קא תמיה ליה במס' סופרים (פ"ד) בהדי שמות שלין נמתקין ונלוה דתנא ושייר ומדרש מתנון ותוסס דאמר בפרק שבועת העדות (שבועות דף לה.) דנמתק דלא אשכחן שקרא הקב"ה שמו כך חנון והכא פריך אלא דקאמר על שמו של הקב"ה נקרא משמע דשמו נקרא כך והייט דקא דמי אלא מתנון שמו כמו חנון על שם שהוא חנון ומרחם על בריותיו: טוח

של שמשון ששים אמה היה שנאמר °וישכב שמשון עד חצי הלילה ויקם בחצי הלילה ויאחז בדלתות שער העיר ובשתי המזוזות ויסעם עם הבריח וישם על כתיפיו ונמדי דאין דלתות עזה פרוצות משששים אמה °ויהי מחזק בבית האסורים א"ר יוחנן אין מחזנה אלא לשון עבודה וכן הוא אומר °תמחזק לאדר אשתי מלמד שכל אחד ואחד הביא לו את אשתו לבית האסורים כדי שתתעבר הימנו אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי קמי דשתי חמרא חמרא קמי רפוקא *גרידיא דובלא וא"ר יוחנן כל המזנה אשתו מזנות עליו שנאמר °אם נפתה לבי על אשה ועל פתח רעי ארבתי וכתיב תמחזק לאדר אשתי ועליה יכרעון אחרין °והיינו דאמרי אינשי איתו בי °קארי ואיתתיה בי בוציני וא"ר יוחנן שמשון דן את ישראל כאביהם שבשמים שנאמר °דן ידין עמו כאחד וגו' וא"ר יוחנן שמשון על שמו של הקב"ה נקרא שנאמר °כי שמש ומגן ה' אלהים וגו' אלא מעתה לא ימחה אלא מעין שמו של הקב"ה מה הקב"ה מגין על כל העולם כולו אף שמשון מגין בדורו על ישראל *וא"ר יוחנן בלעם חזור ברגלו אחת היה שנאמר °וילך שפי שמשון חזר בשתי רגליו היה שנאמר °שפיפון עלי ארח: ת"ר חמשה נבראו מעין דוגמא של מעלה וכולן לקו בהן שמשון בכרו שאול בצוארו אבשלום בשערו צדקיה בעיניו אסא ברגליו שמשון בכרו דכתיב °יסר כרו מעליו שאול בצוארו °דכתיב °ויקח שאול את החרב ויפל עליה אבשלום בשערו כדבעינן למימר קמן צדקיה בעיניו דכתיב °ואת עיני צדקיהו עור אסא ברגליו דכתיב °רק לעת זקנתו חלה את רגליו *ואמר רב יהודה אמר רב שאחזתו פדגרא א"ל מר זוטרא בריה דרב נחמן לרב נחמן היכי דמי פדגרא א"ל *כמחט בבשר הדר מנא ידע איכא דאמרי מיחש הוה חש ביה °ואיכא דאמרי מרביה שמע ליה °וא"ר °מור ה' ליראיו ובריתו להודיעם דרש רבא מפני מה נענש אסא מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים שנאמר °והמלך אסא השמיע את כל יהודה אין נקי מאי אין נקי אמר רב יהודה אמר רב אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה* כתיב °וירד שמשון תמנתה וכתיב °הנה חָמֵץ עולה תמנתה א"ר אלעזר שמשון שנתגנה בה כתיב ביה °וירדה יהודה שנתעלה בה כתיב ביה עליה ר' שמואל בר נחמני אמר שתי תמנאות היו חדא בירידה וחדא בעלייה רב פפא אמר חדא תמנה הואי דאתי מהאי גיסא וירדה ודאתי מהאי גיסא עליה כגון °ורדוניא ובי בארי ושקא דנרש °ותשב בפתח עינים א"ר אלכסנדרי מלמד שהלכה וישבה לה בפתחו של אברהם אבינו מקום שכל עינים צופות לראותו °תנין א"ר מקום הוא ששמו עינים וכן הוא אומר °תפוח והעינים ר' שמואל בר נחמני אמר שנתנה עינים לדבריה כשתבעה אמר לה שמא נברית את אמרה ליה גיורת אני שמא אשת איש את אמרה ליה פנויה אני שמא קיבל בך אביך קידושין אמרה ליה יתומה אני שמא טמאה את אמרה ליה טהורה אני: °ויטע אשל בבאר שבע אמר ריש לקיש מלמד שעשה פרדס ונטע בו כל מיני מגדים רבי יהודה ורבי נחמיה חד אמר פרדס וחד אמר פונדק בשלמא למ"ד פרדס היינו דכתיב ויטע אלא למ"ד פונדק מאי ויטע כדכתיב °ויטע אהלי אפדנו וגו' ויקרא שם בשם ה' אל עולם אמר ריש לקיש אל תיקרי ויקרא אלא

אמר לה אבשלום לאמר לה אבשלום לאמר לה אבשלום לא

he punishment for sins committed n Eretz Yisrael is quicker in coming nd more stringent. (See *Lev.* 18:25-8; and *Ramban* there.) In attempting to flee from divine judgment, Elimelech wanted to leave the Holy Land in the belief that if he were in a foreign, non-sacred land, is sins would be of lesser magnitude nd less deserving of punishment.]

Elimelech wanted to flee from the Divine Decree — but was unsuccessful in escaping from it. This s implied in the words וַיֵּלֶךְ אִישׁ, *a ertain man went*, i.e., anonymous-, *incognito*. But מִדַּת הַדִּין — God's ttribute of Judgment recognized nd identified him, as the verse connues: וְשֵׁם הָאִישׁ אֲלִימֶלֶךְ, *the man's ame was Elimelech*, i.e., the promient and famous Elimelech, leader f that generation, one who could ave protested the injustices of the me but did not. Judgment was ten visited upon him and his sons, nd they died *(Zohar Chadash)*.

וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ נָעֳמִי — *his wife's name as Naomi*. 'For her actions were leasant and sweet' [the translation Naomi being 'pleasant'] *(Midsh)*.

Not only was Elimelech well nown, even his wife and two sons ere אַנְשֵׁי שֵׁם — famous personges *(Malbim)*.

שְׁנֵי בָנָיו — *His two sons*. 'Two' is entioned because they were both ually great *(Rashba haLevi)*.

מַחְלוֹן וְכִלְיוֹן — *Machlon and Kilion*. he *Midrash* says that their names dicate שֶׁנִּמְחוּ וְכָלוּ מִן הָעוֹלָם — 'they ere blotted out and perished from e world.'

The *Talmud* enumerates them, ong with Elimelech, as the leaders that generation. They were all nished because they left Eretz srael *(Bava Basra 91a)*.

Elimelech's family had deserted its relatives and fled.'

[The *Midrash* notes that nothing is said about the wealth he took with him — surely he did not go empty-handed!] . . .

And a certain man went — like a 'dead stump' [to which nothing is attached]! See how the Holy One, blessed be He, favors the entry *into* Eretz Yisrael over the departure *from* it! When the Jews returned from Babylon it is written: *Their horses ... their mules ... their camels*, etc. [*Ezra 2:66*]. But here the verse simply tells us: *and a certain man went* — like a mere stump. He left the country, and Scripture makes no mention of his property — as though he left empty-handed *(Midrash)*.

The word וַיֵּלֶךְ, *went* [lit. *walked*], not וַיִּסַּע, *travelled*, is used. This indicates that he originally planned only a temporary stay *(Kol Yehuda)*.

The phrase וַיֵּלֶךְ אִישׁ, *and a certain man went*, appears twice in Scripture: here, and in Exodus 2:1 [referring to Moses' father]. Esoterically speaking, just as there — וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי *'and a man of the house of Levi went'* resulted in the first Redeemer, Moses — so here, too, did וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה *'a certain man from Bethlehem in Judah went'* resulted in the final Redeemer — the house of David *(Alshich; Baal haTurim)*.

מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה — *From Bethlehem in Judah*. [The verse could also be translated *'A man from Bethlehem in Judah went...'* i.e., that a man, who was a resident of Bethlehem, went, (the phrase being adjectival)]

[Bethlehem was one of the finest and most fruitful areas of Eretz Yisrael.]

[Perhaps יְהוּדָה, *in Judah*, is mentioned to distinguish it from the other Bethlehem in Zevulun (*Joshua 19:15*)].

Why is the phrase *'from Bethlehem in Judah to dwell in the fields of Moab'* inserted here [between *'a certain man'* and *'he, his wife, and his two sons'*]? Grammatically, the verse should read: *'A certain man, along with his wife and two sons, went from Bethlehem in Judah to sojourn in the fields of Moab.'...*

This verse, structured as it is, seems to imply that leaving Eretz Yisrael at that time was his decision alone. וַיֵּלֶךְ אִישׁ, *A certain man went* — the decision to *leave* בֵּית לֶחֶם יְהוּדָה was his alone — and he compelled his wife and two sons to follow. Having unilaterally made the decision to leave, Elimelech asked his family where they wished to go. The ultimate choice — לָגוּר בִּשְׂדֵי מוֹאָב, *to sojourn in the fields of Moab* — was made with the unanimous consent of אִשְׁתּוֹ וּשְׁנֵי בָנָיו, *his wife and two sons (Iggeres Shmuel)*.

לָגוּר בִּשְׂדֵי מוֹאָב — *To sojourn in the fields of Moab. 'Fields'* are in plural because it was Elimelech's original intention to sojourn and wander about the many fields and cities — not to establish himself permanently in any one place in Moab *(Alshich)*.

Elimelech's sin was compounded by his choice of a new homeland. Had he gone elsewhere, his sin would not have been so severe. Our verse specifically elaborates on his shameful act by telling us his destination: the detestable Moab of whom God cautioned us: לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל ה'...עַד־עוֹלָם *'An Ammonite or Moabite shall not enter into the assembly of HASHEM ... forever'* [*Deut. 23:4*], and also: לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם וְטוֹבָתָם כָּל יָמֶיךָ לְעוֹלָם, *'Thou shalt not seek their*

המביא גט ממדינת הים. כל מו"ל קרי ליה מדינת הים כר מכבל כדאמר לקמן (דף ו.): צריך. הקלים המביאו בהבאולה (לקמן דף לה:) אין עדים מזומנין על הגט אלא מפני תיקון העולם וחיירי בכל שטרות ובפרק המקבל (לקמן דף מד.). נמי תניא וכן לגיטין ומפרש התם גיטי מתון מ"מ לא הוצרך לפרק כאן גט אלא מקום דברור מקומות היכא דקמני גט סתם חיירי בגט אלא מהא ומה שנהגים לכתוב י"ב שורות בגט אומר ר"מ מקום דגט גימטריא י"ב וכ"ל שמע בשם רב הא נתון ובשם רבינו שמואל מקום דכתיב ספר כריתות כשיטור י"ב שיטין המפסיקין בין לרבעה חומשי ספר תורה כדאמר בגבא בתרא (דף יג:) שצריך להיות לרבעה שיטין בין כל ספר וספר והפסק שכין וידבר למשנה תורה לא תהיה שלוש אלא חוזר ושונה מה שלמעלה:

ממדינת הים. הא דלא נקט המביא גט מתון לאדם כדקתני בגמ' (לקמן דף ז:) המביא גט בספינה כתיבא בתולה לאדם מקום דבתולה לאדם הוא שמעמד כל תולה ממדינת הים דמעמד רתוק כמו (יומא דף סז:) הלשה שלך בעולה למדינת הים וכולכמו(שבועות דף מז:)פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים לאפוקי רקם ותנר דפליג בה רבן גמליאל: **אף** המביא מרקם. מקמע דברקם דרין בה ישראל והא דתנן בבבל כדאמרינן דתם: דצריך שאמר דשליח המביא. בגמ' מפורש: ושליח זה הבאל שאמר שליח לחלוקה: רקם ותנר בגמא מתנמא בין קרש ובין ברד בין רקם ובין חברא. אף מכבר לדין שהיא סתם"ל"לדר שהיא בבגמ' מפורש פלוגתייהו. מה"ר חיים ב"א ובגמ' מפורש לה דאיהא מא"ר מאי קמיפיר אח"ל דרישא: דמלוך. מה"ר למדינת הים: מרגמוניא שחיי בה ב' תגמוניא ומקמרדים זה על זה שלא יהו בני הגמוניא יו נכנסים לחברתה: ר' יהודה אומר מרקם עד סוף העולם לפורתא חוי מדינת הים ורקם עצמה נתינת בפורה העולם ולא כא"י המביא מרקם צריך שאמר וכן כולן רקם לפורה א"י ותחתה לה האשקלון לדרומה ועכו לצפונה. אבל סתרב בגבול א"י אין צריך גבול שדים בגבולה ברכתיב בגבול הים והיה לכם הים[הגדול] תבול: מאי פעמא. רבא אמר

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ז מהל' גירושין הל' ה סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קמ"ד סעיף ב:
ב מיי' פ"ב מהל' אישות הל' ז ופ"ד מהל' מלוה ולוה הל' ז:
ג מיי' פ"ז מהל' גירושין הל"ב ה ו סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קמ"ד סעיף ב:

תוספות רי"ד

המביא גט ממדינת הים צריך שאמר בפני נכתב ובפני נחתם. ר"נ אומר אף המביא מן הרקם וכן החגר. ר' אליעזר אומר אפילו מכפר לדרים ללוד: וחכ"א אינו צריך שאמר בפני נכתב ובפני נחתם אלא המביא ממדינת הים והמוליך והמביא ממדינה למדינה במדינת הים צריך שאמר בפני נכתב ובפני נחתם: רשב"ג אומר מרגמוניא להגמוניא: רבי יהודה אומר מרקם למורה ורקם כמורה מאשקלון לדרום ואשקלון כרחום מעכו לצפון ועכו לצפון: ר"מ אומר עכו בארץ ישראל לגיטין: המביא גט בארץ ישראל אינו צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם זאם יש עליו עורים יתקיים בחותמו: גמ' מ"ט רבה אמר לפי

*גט ממדינת הים צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם רבן גמליאל אומר אף המביא מן הרקם ומן החגר ר' אליעזר אומר אפילו מכפר לודים ללוד וחכ"א *אינו צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם אלא המביא ממדינת הים והמוליך והמביא ממדינה למדינה במדינת הים צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם רשב"ג אומר אפילו מרגמוניא להגמוניא ר' יהודה אומר מרקם למורה *ורקם כמורה מאשקלון לדרום ואשקלון כדרום מעכו לצפון ועכו כצפון *ר"מ אומר עכו בארץ ישראל לגיטין *המביא גט בארץ ישראל אינו צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם זאם יש עליו עורים יתקיים בחותמו: גמ' מ"ט רבה אמר לפי

[לקמן פ"ב] לומר כו' וקעמא מפרש בגמ'*. וכלים זה הבגד פשמו שלים להולכה: רקם וחגר. מרגוס של בין קדם ובין בגד מתרגמינן בין רקם לחגר (בראשית מז): אפילו מכפר לודים. שהיא מתוקה לאדם: ללוד. שהיא למדינה היס: מהגמוניא להגמוניא.

[לקמן ד:] סמוכה לה והיא מאדם ישראל. ובגמ'* מפרש עיר אחת שהיו בה שני הגמונים ומקפידין זה על זה שלא יהו בני הגמונים זו נכנסים לחברתה: ר' יהודה אומר מרקם למורה. מרקם עד סוף העולם למזרחו הוי מדינת היס: ורקם. עצמה נתונה בפורה העולם ולא כא"י והמביא מרקם לפורה. ר' אליעזר אומר אפילו מכפר לדרים ללוד: וחכ"א אינו צריך שאמר בפני נכתב ובפני נחתם אלא המביא ממדינת הים והמוליך והמביא ממדינה למדינה במדינת הים צריך שאמר בפני נכתב ובפני נחתם: רשב"ג אמר* מרגמוניא להגמוניא: רבי יהודה אומר מרקם למורה ורקם כמורה מאשקלון לדרום ואשקלון כדרום מעכו לצפון: מעכו לצפון ועכו בצפון: רבי מאיר אומר עכו בא"י לגיטין: מי' כל מ"ל קרי מדינת הים בר מבבל כדאמרינן דתם: דצריך שאמר ושליח המביא. בגמ' מפורש: ושליח זה הבאל שאמר שליח לחלוקה: רקם ותנר בגמא מתנמא בין קרש ובין ברד בין רקם ובין חברא. אף מכבר לדין שהיא סתם"ל"לדר שהיא בבגמ' מפורש פלוגתייהו. מה"ר חיים ב"א ובגמ' מפורש מאי קמיפיר אח"ל דרישא: דמלוך. מה"ר למדינת הים: מרגמוניא שחיי בה ב' תגמוניא ומקמרדים זה על זה שלא יהו בני הגמוניא יו נכנסים לחברתה: ר' יהודה אומר מרקם עד סוף העולם לפורתא חוי מדינת הים ורקם עצמה נתינת בפורה העולם ולא כא"י המביא מרקם צריך שאמר וכן כולן רקם לפורה א"י ותחתה לה האשקלון לדרומה ועכו לצפונה. אבל סתרב בגבול א"י אין צריך גבול שדים בגבולה ברכתיב בגבול הים והיה לכם הים[הגדול] תבול: מאי פעמא. רבא אמר

[לקמן ד:] מעמא דמפני שהן גרים וטוענין הייו משום לכתמים הגמלאין עם דרים בה: **מכפר** לודים ללוד. תומר ל"י שהכיר לד לאתמוגינן אע"פ שהיה נקראת כפר לודים על שם בני לודים שהיו מטויים בה תמיד אפילו הכי ל"ל בפני נכתב ובפני נחתם ולא תביב כלוד עלמה וביבו מחיר פירם דדבי אלעזר אמר עם שיהו לאתמוגינן (מהרדין דף נב:) אמר ר' אלעזר לוד ואין נראה לר"י דכ"ם שלא היה צריך להכיר כי היכי דלא נקט הגא קמא ממדינת הים לאדם דבשיטת הגא דכתר ישראל קאי: **ואשקלון** נגמלה כלאמר טיחוך ואמר כך לכתוב כדכתיב בשופטים (ז) ויולכו יהודה את עזה ואת אשקלון ואת גבולה והאשקלונו וכתיב הפילה ליכתלא ואמר"מ דשלי בבל לא בבשוה כדאמר בפ"ק דמולין (דף ז.) גבי בית שאן הרבה כלכים בבשוה שולי מלכים ולא בבשוה שולי בבל ולכך אין תלמידי חכמים מטויים עם ואין בתי דינין קבועין עם אבל בבל הקה דרקם ותנר בגמ' ויקרקם אם קדם בהר בפחלי ולכלא לאמור דלא בבשוה שולי בבל דבספרי בפרקא והיה עקב תביב רקם ותנר בהלי כלכים שבבשוה שולי בבל ו"ל דתנרי רקם ותנר הון ואותו רקם ותנר דכתיב גבי אברהם ושב בין קדם ובין שור (בראשית ל) מתרגמינן בין רקם ובין תנרא בתרגום של אבימלך מלך פלשתים הוא בתר ישראל דמסממא דאברהם ואמר הוי דרין בתר ישראל וביהושע נמי מעמא דפלשתים מתרגם ישראל ואתו רקם ותנר הוה בתר ישראל דפלשתים במערבו דים פלשתים הוא גבול מערב של ארץ ישראל ורקם ותנר דמתני' הוה במזרח כדאמרינן רקם כמזרח ועכו אם כדכשוה שולי בבל דכתיב בסוף כתובות (דף קיב.) רבי אבא הוה מקבל כיפי דעכו ובפרק מי שאחזו (לקמן דף עו:) פרץ למזרח עכו ולא מתרגם ישראל הוה הא כי הוו מפקרי רבנן מהדדי בעכו הוו מפקרי מהדדי לפי שאסור לנאת מתרגם ישראל לעולה לאדם לאמר ר"מ דלא קבה מדי דעכו היתה חליה בארץ וחליה כתיב"ל כדמוכח בירושלמי והכא מיירי באותו לד שבתולה לאדם והא דלא מקמי נמי כמי שאחזו (שם) מתני' דאסר לא בחוי מכלון ועד שבשים יום והגיעו לעכו ואחר ביעל תגאלו הייו לאותו לד שבתולה לאדם שיהו מקום דבוצלא מתרגם ישראל פונא מחילה באותו לד של ארץ ישראל והגיע לעכו מעמא לאחילה עכו לך קבה לר"י דאמר לקמן (דף ה:) נכנס לפניו ר' אלעזר אמר ליה הלא כפר סיסאי מובלע בתחום ארץ ישראל וקרובה לגיפורי יותר מעכו ומה בכך מכל מקום עכו מרוחקת לר"מ שהיא רחוקה מגיפורי שהיא עלמה מתרגם ישראל ועוד הרי לקמן (דף ח.) דמוכר עבדו לכותים ולא לחירות מהתגן עכו כלאמר ישראל לגיפורי לגיפון אין לעבדים לא כל שכן סוריה דמרמקא מובא אדרבה סוריה מרוחקת כיון דמתני' חיירי בלד בל מולה לאדם דקסבר ביטול יחיד שמה ביטול והוה"ל עלמה ארץ ישראל ולהכי מיבעיא ליה לר' הוי כמוכר עבדו לארץ ישראל כיון דשמיה ביטול לו דלמא כיון דמעבדה עמא כמולה לאדם דמי ואמר ר"י דתפיל בלד של ארץ ישראל ל"ל בפני נכתב וכו' לפי שהוא בסוף הגבול ורחוק ממיקר יהוב ארץ ישראל ומופלג מן הישובות ובתי דינים וכן יש לארץ גבי דקס ותנר ובשמתא פרק בפר כפר סיסאי דקרוב לגיפורי שהיה עיקר יהוב ל"י מפי מעכו דלמתוק מעיקר יהוב ל"י אע"ג דעכו היא עלמה בארץ ישראל וכפר סיסאי הוא מולה לאדם מכל מקום פשוט שפיר כיון דקסם ליה דמובלעת מהני כלאלו היא ממש מארץ ישראל ל"ג דאמר מובלעות שכיחי ומתיר ול"ל דאמר בירושלמי דאמר עבדו לעכו כיון דאמר לגיפורי יצא לחירות אם כן מעכו לעכו אמאי יצא לחירות כיון דתביב כמולה לאדם ול"ל דהכי דתביב כמולה לאדם לגבי עיקר יהוב ארץ ישראל לגבי מולה לאדם מיהא תביב כארץ ישראל:

ואם יש עליו עורכין יתקיים כחותמו. אבל בא זמן דלא אתי בטל ומעורער נשאת על פי הגט ולא מעגינן מזויף המשון עיגונא לקולי דה רבנן אבל בממון מעגינן מזויף לנפרע שלא בפניו ומיטומים ומלקוחות דאל"כ לא שבקת חי לכל בריה שיהל כל אדם לכתוב שטר מלוה ולהחתים עדים מעלמו ולנפרע שלא בפניו מיטומים ומלקוחות ומיהו מה לן לאוכיח דאפילו לא מעגינן לה מזויף מעגינן לה פרוס כיון דהוא עלמו הוי מסמן לומר פרוס מנו דאי אמר בטי אמר מזויף דקי"ל כפ"ד בפרק המוכר את הבית (ב"מ דף מ:) גבי שטר כיס שאולא על המומים דנשבע וגובה מאלה אבל פנא דפקדון מעגינן לה פרוס הוא לך תש"ג דלא מעגינן לה נאמנו מקום דאביהם היה נאמן לומר האחזתו לך במנו דאמנו דמעגינן לה מזויף דאל"כ כל אחד יכתוב שטר מכר לו שטר מתנה ויחזור עדים ויגבה שלא בפניו מיטומים ומלקוחות והבאמת לן שייך לומר פרעתי ועוד יש לדקדק מסוף פ' גם פשוט (שם דף קמה:) דמעגינן ליתמי מזויף דאמר רב הונא שכיב מרע שהקדים כל נכסיו ואמר מנה לפלוני ביני לאמן מזקה לן לאמר מנה לפלוני ביני לאמן מתנה ומסיק דרב הונא קנומא על בנו דרב ושמואל דאמרי תרוייהו שכיב מרע שאמר מנה לפלוני ביני לאמר מנו לן מתנן לן לאמר מנו לן מתנן ומסיק דרב הונא חייל בשטר מקויים ורב ושמואל בדנקיט שטר שלוה מקויים לאמר מנו קיימיה לשטרא לן לאמר מנו לן קיימיה לשטרא דמאמר שלא להכניס לאם בנו אמר כן ולא לא מעגינן מזויף ליתמים מכל מקום יגבה הבא נקיט שטרא ולן לומר דמעגינן פרוס דהא רב

לון

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ז מהל' גירושין הל' ה סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קמ"ד סעיף ב:
ב מיי' פ"ב מהל' אישות הל' ז ופ"ד מהל' מלוה ולוה הל' ז:
ג מיי' פ"ז מהל' גירושין הל"ב ה ו סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קמ"ד סעיף ב:

שיה והגהות מהר"ם יעקב עמדין (הריעב"ש) ו ס"ק מנלין הכ"ם שלו).
שים מהר"ם נדלוך ליפשיץ ז"ל, על איזה מכ"ק, וספרו רבל ישרה לאדר"נ וספ"ק, מבנו הר"ם ישראל ליפשיץ ז"ל בעהר"ם ת ישראל על משניות.
שים מהר"ם צבי הירש ברלין ז"ל (מכו לנמל ז"ל).
מהר"ם משה סופר ז"ל אבד"ק פרעסבורג ש"ם הלם סופר וכו').
צופים על הרא"ש להר"ם בצלאל רבשבורג מ"ם הלה נבר).
מהר"ם זאב וואלף הלוי מבאסקוויץ ז"ל מדי מבוה).
מהר"ם ברוך פרענקיל האומים ז"ל (נמס"ם מעם וכו').
זשים מהר"ם יעקב צבי יאליש ז"ל פרינוב מלא הרוגים וכו').
נהוה לסם' שבריסות מהר"ם ליב ברלין ומהר"ם ים צבי ז"ל (נמס"ם מעין הכתמה).
מצפה איתן להר"ם אברהם ז"ל סטינסק מכמ"ל (לאיתן וכו'). (פס תשסה מהוכה מכ"ק פל הבמס ים דמלאיר).
ישים מהר"ם שלמה אינר ז"ל, לסמכתות שלא עור עליהן (מלנה כנ"ל מפל"ר).
מהר"ם צבי הירש חות ז"ל אבד"ק זאלקווא ברם מסר"ן וכו').
ירני ראם להר"ם אהרן משה טייבש ז"ל יאמ(נמס"ם ש"ם הפשמה לסם). כולל הערות על מרדכי"א נס"ה (פסף פרה מכ"ק פל הרבה מבכמה שנוסמו לנמה).
נהות בנו הר"ם שמואל שמעלקא טייבש ר"ק יאמי.
צבי הנהות על הנהות אשר"י מהר"ם יהודה צבי מס"ם ש"ם ממה יהודה).
שער הלקוטות הנהות מהר"ם ישכר ז"ל ה פרמי סמרים).
דרושי הרד"ל מהר"ם דוד לוריא ז"ל מביאתו פל הנהות פל המרדכי נכה ומר"ל וכו').
אספות לחדושי והגהות הרש"ש, והרדשים מ"ם מתרוחו שטראשון ז"ל מוילנא.
דרושים מהר"ם יוסף חנינא ליפא מיזליש מ"ם ש"ם הפלאה יוסף).
הגהות לסמכת נזר מהר"ם אשר הכהן ז"ל אבד"ק ם (נמס"ם כנסה לאם).
חדושים מהר"ם שמחה ז"ל אבד"ק דעסי (נמ פל בי חריף זל).
מלאכת יום טוב מהר"ם יום טוב ליפמאן בד"ק קאפולי (נמס"ם קונמס יום טוב וכו').
ן אריה מהר"ם זאב בן אריה ז"ל אבד"ק מקלו.
מהר"ם אליהו נומטאבר ז"ל אבד"ק נרדיק ם נמס מנמן).
חדושים מהר"ם יצחק אייזיק חבר ז"ל אבד"ק (נמס"ם ש"ם בכן שלום).
חדושים מהר"ם נחמיה בירך הלוי ז"ל מחבראונא ש"ם זכרי נחמיה).
מראה כהן להר"ם בצלאל הכהן ז"ל פ"ם וילנא (נמס"ם לאמה נמרים).
חדושים מהר"ם אליעזר משה הלוי הורוויץ א אבד"ק פינסק.
ורה יוסף להר"ם יוסף שלים"א מר"א פ"ם וילנא.
ת אמרות טהרות על מ' הר"ם הר"ש והרא"ש דר מרדות להר"ם שמואל פריינד ז"ל הנ"ל.
חשק שלמה להר"ם שלמה הכהן שלים"א פ"ק ווילנא.
יפה עינים להר"ם אריה ליב יעלין שלים"א ן בילסק (נמס"ם קול הנ"ה וכו'). כולל ס"ם לחלמוד מי, לחדרשים, ולקמ, ספרא, סדרי וסכילתא ופרי"א ר, עם הנהות והרדשים בחלמי נרסאות וכנויים שכן בבלי לירושלמי. (ובהם הנהות וס"ם בירושלמי לסמ' ושבח להר"ם ליב ברלין ז"ל ויזכרם בשם הגרל"ב).
המתרגם כולל באור סלות הלעזיות שבגרש"י, תוספות יש, וכפי' הסמנות לרמב"ם והר"ש.
ו תוספות, ומסורת השי"ס, ועין משפט ה אור, שכל אלה נשתבשו מאד בכל ספרי הש"ס, ונתקנו בש"ם הזה ע"י גדולי התורה.
תוכן דבריו מפורשים בסמוכה. כ) מראה מקומות מרבי. ה) ציוני המסכתות בתוספות.

קת שבעתים

עמדין ז"ל אשר מרדו והבינו להדפיסו בחייו ויעמול בו ירו הקדושה מראש הש"ם עד סופו. חמדה גנוזה יתה להמביהים לעינים.

חמישי ל וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וַיֹּאכְלוּ
וַיִּשְׁתּוּ: לא וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר
וַיִּשָּׁבְעוּ אִישׁ לְאָחִיו וַיְשַׁלְּחֵם
יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאִתּוֹ בְּשָׁלוֹם:
לב וַיְהִי | בַּיּוֹם הַהוּא וַיָּבֹאוּ
עַבְדֵי יִצְחָק וַיַּגִּדוּ לוֹ עַל־אֹדוֹת
הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפָרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ
מָצָאנוּ מָיִם: לג וַיִּקְרָא אֹתָהּ
שִׁבְעָה עַל־כֵּן שֵׁם־הָעִיר בְּאֵר
שֶׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ס לד וַיְהִי
עֵשָׂו בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה
אֶת־יְהוּדִית בַּת־בְּאֵרִי הַחִתִּי
וְאֶת־בָּשְׂמַת בַּת־אֵילֹן הַחִתִּי: לה וַתִּהְיֶיָן מֹרַת
רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה: ס כז א וַיְהִי כִּי־זָקֵן

בְּרִיכָא דְיֵי: ל וַעֲבַד לְהוֹן
מִשְׁתְּיָא וַאֲכָלוּ וּשְׁתִיאוּ:
לא וְאַקְדִּימוּ בְצַפְּרָא
וְקַיְּימוּ גְּבַר לְאָחוּהִי
וְשַׁלְּחִנּוּן יִצְחָק וַאֲזָלוּ
מִלְּוָתֵיהּ בְּשְׁלָם: לב וַהֲוָה
בְּיוֹמָא הַהוּא וַאֲתוֹ עַבְדֵי
יִצְחָק וְחַוְיוּ לֵיהּ עַל עֵיסַק
בֵּירָא דִי חָפְרוּ וַאֲמַרוּ לֵיהּ
אַשְׁכַּחְנָא מַיָּא: לג וּקְרָא
יָתַהּ שִׁבְעָה עַל כֵּן שְׁמָא
דְקַרְתָּא בְּאֵרָא דְשָׁבַע
(נ"א בְּאֵר שָׁבַע) עַד יוֹמָא
הָדֵין: לד וַהֲוָה עֵשָׂו בַּר
אַרְבְּעִין שְׁנִין וּנְסִיב אִתְּתָא
יָת יְהוּדִית בַּת בְּאֵרִי
חִתָּאָה וְיָת בָּשְׂמַת בַּת
אֵילוֹן חִתָּאָה: לה וַהֲוָאָה
מְסָרְבָן וּמְרַגְּזָן עַל מֵימַר
יִצְחָק וְרִבְקָה: א וַהֲוָה כַּד

תולדות אהרן ויהי כי. יומא כח: מגילה טו. כח.

שפתי חכמים

באפי נפשה היא, והכי פירושו שהוא נתינת טעם אשלמעלה, למה אנו מבקשים ממך כן, לפי שעתה ראינו שבדוך ה' אתה: ל ראם הוא לשון מרירות אין נופל בו חי"ו הדביקות כיון ששרשו מרר, אבל לשון ממרים שרשו מרה, ובאה חי"ו הדביקות תחת ה"א למ"ר הפעל, ופירושו כל אחת ואחת היתה ממרת הרצון, אבל לשון מרירות אין נופל על הרצון וק"ל: ס ונראה לי רש"י דייק מרכתיב יצחק

רש"י

(ס"ל עמה) עשה לנו כמו כן: (לג) שבעה. ע"ש הכרית: (לד) בן ארבעים שנה. עשו היה נמשל לחזיר שנא' יכרסמנה חזיר מיער* החזיר הזה כשהוא שוכב פושט טלפיו לומר ראו שאני טהור כך אלו גוזלים ותומסים ומרמים עצמם כשרים. כל מ' שנה היה עשו עובדות עבודה אלילים (נ"ר):

* תהלים פ ** דברים ט

מנחת שי

(לה) וַתִּהְיֶיָן. הה"א בשוא לבדו ובלא מאריך בחי"ו:

ל וַעֲבַד לְהוֹן מִשְׁתְּיָא וַאֲכָלוּ וּשְׁתִיאוּ: לא וְאַקְדִּימוּ בְצַפְּרָא וְקַיְּימוּ גְּבַר לְאָחוּהִי וּפְסַג מַתְנָא
דְחַמְרֵיהּ וִיהַב פִּסְגָא חָדָא לְהוֹם לְסַהֲדוּ וְצַלֵּי עֲלֵיהֶם יִצְחָק וְאִתְרַעֲוָוחוּ וַאֲלוֹנוּן יִצְחָק וַאֲזָלוּ
מִלְּוָתֵיהּ בְּשְׁלָם: לב וַהֲוָה בְּיוֹמָא הַהוּא וְאָתוֹ עַבְדֵי יִצְחָק וְתָנוּ לֵיהּ עַל עֵיסַק בֵּירָא
דְחָפְסוּ וְאָמְרוּ לֵיהּ אַשְׁכַּחְנָא מוּי: לג וּקְרָא יָתֵיהּ שִׁבְעָה. בְּגִין כֵּן שְׁמָא דְקַרְתָּא בֵּיר שָׁבַע
עַד יוֹמָא הָדֵין: לד וַהֲוָה עֵשָׂו בַּר אַרְבְּעִין שְׁנִין וּנְסִיב אִיתָּא יַת יְהוּדִית בְּרַת בְּאֵרִי חִיתָּאָה
וְיַת בָּשְׂמַת בְּרַת אֵילוֹן חִיתָּאָה: לה וַהֲוָון לה וַהֲוָיַן סָרְהָבִינִין וְאַפְּרָחַת רוּחַ בְּפוּלְחָנָא נוּבְרָיָא וְלָא
מְגַחְנָן בְּפוּלְחָנָא נוּכְרָאָה וּמִתְכַּוְּנָן לְאַמְרָדָא הָווּ מִקַּבְּלִין אוּלְפָּן לָא מִן יִצְחָק וְלָא מִן רִבְקָה:
בְּעוֹבָדֵיהוֹן בִּישַׁיָּא לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה: א וַהֲוָה כַּד סִיב יִצְחָק וְכַהֲיָין עֵינוֹי מִלְּחָמֵי דְכַד

פי' יונתן

(לא) ופסג פתגא וכו'. פי' תתן מתנ של ממוד לשמי מלקיס ולקח מ' לעצמו ואמר נתן לו לשימון כריתת ברית והו דכתיב בשמואל ויקח דוד את מגן הלמה מיד פלשתים ממטאר בפרא"ל: (לה) והוון מגחגן. ככר פירשתי שהיא ל' השתחוואה:

אבן עזרא

(לג) באר שבע. נקרא כן על ג' דברים. אז היא עיר אמרת:

(לד) יהודית. שם ולא הולד ממנה: ובשמת. היא עדה ויש לה ג' שמות ונמקרא נמצאין נמות כן:

(לה) מרת רוח. כל אחת מהן. וי"א מל' מורר ומורה ועל דעתי שהוא מגזרת מרה כלענה כטעם מרירות נפש וכן כתוב כי רעות בנות כנען ונכתבה זו הפרשה שישמרו בני ישראל מבנות כנען:

רמב"ן

בינותינו. שנבא עתה עמך באלה להחרים על כל מי שיעבור על הברית, כטעם לעברך בברית ה' אלהיך ובאלתו (דברים כט יא):

ויתכן שהיה אברהם גדול מאד ורב כח, שהיו בביתו שלש מאות איש שולף חרב ולו בעלי ברית רבים, והוא גם בן חיל אשר לבו כלב האריה ורדף ארבעה מלכים גבורים מאד ונצחם, וכאשר ראו הצלחתו כי היא מאת האלהים פחד ממנו מלך פלשתים פן יכבוש ממנו מלכותו, ונקל זאת ממלחמת ארבעת המלכים. אולי שמע עוד דבר השם שנתן לו הארץ, ולכן בא עמו בברית והשביעו אם תשקור לי ולנכדי, כי היה שקר אם ימרוד על המלך, וחשב כי אפשר שיחיה אברהם עד מלוך נכדו. וכמעשה אבות עשו בנים, כי היה יצחק גדול כאביו ופחד המלך פן ילחם בו בגרשו אותו מארצו:

לב. ויבואו עבדי יצחק ויגידו לו על אודות הבאר אשר חפרו. הוא האמור בו למעלה (כפסוק כה) ויכרו

ספורנו

(לג) ויקרא אותה שבעה. קרא את הבאר שבעה מפני שהיה מקום שביעי שבו חפרו באר. ג' של אברהם שסתמו פלשתים כאמרו וכל הבארות סתמו' פלשתים ולא יאמר כל בפחות מג' וג' של יצחק שהן עשק שטנה ורחובות וזה היה הז' שקראוהו שבעה: על כן שם העיר באר שבע. בסגול מורה על השבועה ועל מספר השבעה אבל בימי אברהם היה שם העיר באר שבע בקמץ על שם השבועה בלבד: (לד) ויהי עשו בן ארבעים שנה. ולא חשש יצחק להשיא לו ולאחיו נשים הגונות: ויקח אשה את יהודית בת בארי החתי. ולא הקפיד יצחק על נשואי התחתיות כמו שעשה אביו: (לה) ותהיינה מורת רוח. היו לתער וסכין מקצר

בעל המורים

(לג) שבעה. כנגד מזוס על כן נכולם כתיב שמה מו שם וכמן כתיב ויקרא לאותה שבעה ולא כתיב שם משוס קטן נתתיך בגויס ולא שם לו על פני מון: (לד) בארי. ג' נמצו הכא נת נמרי הסתי. ומידן

רש"י

(לג) על כן שם העיר באר שבע. ואין זו אותו באר שבע, של אברהם כי שני באר שבע היו כדכתיב ויבא באר שבע אשר ליהודה: (לד) ויהי עשו בן ארבעים שנה. ואז היה יצחק בן מאה כי בן ששים היה בלדת רבקה אותם. להודיענו בא מה שכתב אחריו ויהי כי זקן יצחק. ויקח אשה את יהודית כו': (לה) ותהיין מרת רוח. לפי שעתיד לומר אם לוקח יעקב אשה מבנות חת כאלה לכן הוצרך לפרש תחלה מרת רוח. כמו מן עושה לזכר יאמר

אור החיים

מצא מקור הברכות נחול עליו ברוב טוב. ובאופן זה השביעו בכל תוקף שמין מציאות להמיר אבל זולת זה היה יכול להמיר:

והגם דאמרינן בפרק השולח (דף מו.) לסברת חכמים שמולקים על ר' יהודה שטעם שלא הכו ישראל הגבעונים הוא משום קדושת השם, ופירש רש"י שלא יאמרו הנכרים עברו על שבועתם, הרי דהגם דישנה להתרה לגד דהוי מילול ה' בדבר לא יתיר, אין זה מעיקר התורה אלא גדר,

חלק ו', שער ג'רפ"ל

והשויה וכו' עד אבל בכללם במדה ובמנין היו, עכ"ל:

ואני תמה על מה שהניח הרמב"ן קושיא זו בתימה, דהלא שם במכות (י' ע"א) מקשה הגמרא ותו ליכא והא כתיב ועליהם תתנו מ"ב עיר אמר אביי הללו קולטות בין לדעת בין שלא לדעת והללו לדעת קולטות שלא לדעת אין קולטות, וא"כ שוב לא היו ביושר והשויה במדה ובמנין, דהא בעבהי"ר לבד הי' כ"כ ערים שקולטות שלא לדעת כמו בכל ארץ כנען ולכך הוצרך הגמ' לומר משום דבגלעד נפישי רוצחים, ועיי"ש במהרש"א מ"ש בזה. וצ"ע (ע"ל שם):

ז) **בפ'** פקודי (ל"ט כ"ט) כ' הרמב"ן וז"ל וס רש באבנט כו' והאבנט הזה גם הוא כן לאהרן ולבניו כדעת האומר אבנטו של כה"ג זהו אבנטו של כהן הדיוט, פירש בשל אהרן שהוא מעשה רוקם ולא וכו' של בניו שהוא שש עכ"ל, והדברים סותרים זא"ז תוכ"ד, וחסרון דמוכח יש כאן וכצ"ל אחר תיבות כהן הדיוט ולדעת האומר אבנטו של כה"ג לא זהו אבנטו של כהן הדיוט פירש בשל אהרן וכו' ור"פ (כבר נזכר זכות בקובץ ח"ה סי' ל' ע"ש):

ח) **בפ'** מסעי (ל"ד ז') "תתאו לכם הר ההר". פרש"י שהוא במקצוע צפונית מערבית וכו' ושם תתאו וכו' לצפון אל הר ההר, וק"ל הא לעיל (ל"ג ל"ז) כתיב דהר ההר הוא בקצה ארץ אדום? וכ"כ בפ' חקת (כ' כ"ג) בהר ההר על גבול ארץ אדום, וארץ אדום הלא הוא בדרומה של ארץ ישראל וכמ"ש לעיל (בפסוק ג') ורש"י שם, ועי"כ צ"ל דתרי הר ההר הם, א' בדרומה של א"י, וא' בצפונית מערבית, של א"י, ומהתימה שלא דברו שום אחד מהמפרשים מזה:

ט) **בהפתיחה** לפ' דברים כתב הרמב"ן וז"ל ועוד יוסיף בספר הזה וכו' כגון היבום וכו' עד כי אולי לא נהגו באותן המצות רק בארץ אעפ"י שהן חובת הגוף: עכ"ל, והקשיתי ע"ז בימי הורפי מהא דפ' יש נוחלין (קי"ט ע"ב) דאמרו בנות צלפחד אם אין אנו חשובין זרע תתיבם אמנו, וכיון דהוא מת במדבר מיד אחר מעשה המרגלים. ואם נימא דיבום לא הי' נוהג במדבר עד שבאו לארץ, א"כ בשעה שמת צלפחד לא היתה אשתו זקוקה ליבם אם לא הי' לו זרע כלל, וממילא היתה אז אסורה על האחין באיסור אשת אח שלא במקום מצות יבום. וא"כ גם לאחר ביאתם לארץ לא תתיבם דכל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה הרי היא כאשת אח שיש לה בנים ואסורה עליו עולמית ועיין בתו' ריש יבמות בד"ה ואחות אשתו, דלב' התירוצים דשם אסורה כאן לעולם, וא"כ איך אמרו ואם לאו תתיבם אמנו, וחז"ל אמרו שם עליהן בזה דהכמניות ודרשניות היו, אלמא דכתורה דיברו, ואין לומר דתתיבם אמנו לאו דוקא היא אמנו אלא ר"ל תתיבם יבמה כשיש בת. דא"כ כך הי' להם לומר אם בת השובה זרע תנה לנו נחלה ואם לאו תתיבם אמה ומדקאמרו אמנו ש"מ דוקא היא, ועכ"ל צ"ל דיבום הי' נוהג גם במדבר וצ"ע ע"ל שם:

יהודה ליב הערץ ראב"ד דק"ק הנ"ל:

"ויצל אהרן הכהן אל הר ההר..."

* "וגם יהיה לפת גבול בפון מן הים הגדול..."

ד יוסף בן יועזר איש צרידה ויוסף בן יוחנן איש ירושלם קבלו מהם.

יוסף בן יועזר אומר: יהי ביתך בית ועד לחכמים, והוי מתאבק בעפר רגליהם, והוי שותה בצמא את דבריהם.

ה יוסף בן יוחנן איש ירושלם אומר: יהי ביתך פתוח לרוחה, ויהיו עניים בני ביתך, ואל תרבה שיחה עם האשה. באשתו אמרו — קל וחומר באשת חברו. מכאן אמרו חכמים: כל המרבה שיחה עם האשה — גורם רעה לעצמו, ובוטל מדברי תורה, וסופו יורש גיהנם.

גדול הירא לעבור על מצות אביו, והוא בטוח שלא יגיע לו שום נזק אילו היה עובר, ואינו נמנע מלעבור אלא מפני גדולת אביו עליו, כ"ש מפני גדולת האל הגדול הגבור והנורא, אחר שזרז שנעבוד את השם מאהבה, חזר לזרז שנתחבר לחכמים, ובזה יוכל לעלות למדה זו, כמו שאמר החכם „הולך את חכמים יחכם" [91]. והחכמה תחייב עבודת השם ב"ה, וכן אמר: „ראשית חכמה יראת ד'" [92], וכן זרז שנהיה גומלי חסד זה לזה, ואז נמצא: „חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם" [92]*, על כן סמך ואמר: יהי ביתך פתוח לרווחה.

ד ה יוסף בן יועזר איש צרידה וכו', ויוסף בן יוחנן איש ירושלם אומר, איש צרידה הגדול שבצרידה, וכן איש ירושלם הגדול שבירושלם.

ועד. מלשון חיבור וקיבוץ, כמו: „אשר אועד לך שמה" [93].

מתאבק. מלשון: „אבקת רוכל" [94].

והוי שותה וכו'. על דרך צחות השיר אני אומר: כי לפי שאמר: שיהיה הבית לו מוכן לצאת ולבוא החכמים, סמוך לו, והוי מתאבק בעפר, כלומר אע"פ שמעלין עפר בצאתם ובבואם, לא יהיה עליך לטורח והוי מתאבק בו, ואם האבק גרם לך צמא, אל תבקש להניח לך מצמאונך זה כי אם מדבריהם, והטעמים האמיתיים הם אלו, ראוי לכל משכיל שלא יפנה לבו לבטלה כלל, אלא שישא ויתן תמיד בינו לבין עצמו בדברי תורה, ואין ספק כי יתחדשו לו שאלות ויולדו לו ספקות אז יצמא לשמוע את דבר ד', מה יש לו לעשות, יתאבק בעפר רגלי החכמים וירוו צמאונו, אם יתקבלו דבריהם עליו ויתיישבו בדעתו ויצטיירו בו בהיותו חסר אותם והוא מכיר בחסרונו מתמלא חסרונו, דוגמת אבני המלואים במשבצות, המשבצות הם גומות והיו האבנים ממלאים אותם. והמפנה לבו לבטלה אפי' ישמע דברי חפץ ויבין אותם לא יבואו בלבו, כמו שאם קדמו לו בהם ספיקות, ולא יהיו בדעתו כל כך מקובלות כי אם דוגמת אבנים בולטות שנופלות קל מהרה, על כן אחז"ל המושלים שתיקת החכם התחכמות, על כן הזהיר התנא וזרז שנהיה תמיד צמאים לדברי חכמים, וכן היה משתבח דוד: „נפשי כארץ עיפה לך סלה" [95]. טעם אחר אין לו לאדם להרוס ולקפוץ רק שיקח הדברים בהדרגה ישרה מעט מעט, וכן אמר החכם:

91 משלי יג, כ. 92 שם ג, ד. 92* תהלים קיא, י.
93 שמות ל, ו. 94 שיר השירים ג, ו. 95 תהלים קמג, ו.

(ה) יוסף בן יוחנן איש ירושלם אומר: יהי ביתך פתוח לרוחה ויהיו עניים בני ביתך ואל תרבה שיחה עם האשה, באשתו אמרו, קל וחומר באשת חבירו. אמרו חכמים: כל זמן שהאדם מרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו ובוטל מדברי תורה וסופו יורש גיהנם.

וזו היא ששנינו בפרק עגלה ערופה, משמת רבן גמליאל הזקן בטל כבוד התורה. ועל כן צוה החכם שיהיה מתאבק ויתמלא אבק מעפר רגליהם לשמוע דבריהם, שאם ישתפל בפניהם, לסוף יתגדל. כמו שדרשו בנדרים פרק הנודר מן הירק ובעירובין פרק כיצד מערבין, וממדבר מתנה, אם אדם עושה עצמו כמדבר, שהוא הפקר לכל, נתנה לו תורה במתנה, ומשנתנה לו במתנה, נחלו אל, ומשנחלו אל, עולה לגדולה שנאמר ומנחליאל במות. ובראשון מעירובין אמרו, כל המשפיל עצמו, הקב"ה מגביהו. וכן אמרו בפרק הרואה ובראשון מתענית, אם נבלת בהתנשא, אם אדם מנבל עצמו על דברי תורה, סופו שיתנשא בהם. וכן היא שנויה באבות דר' נתן ובמדרש משלי. וע"ז סמך לו הוי שותה בצמא את דבריהם.

והוי שותה בצמא את דבריהם: כתב רבינו שלמה ז"ל, כי בצמאה כתוב במשנה, והוא כמו וגרונך מצמאה. כלומר, שיקבל דבריהם כאדם צמא שהוא שותה לתאבון, ולא כאדם שבע שהוא מואס אפילו הדברים הטובים, כמו שאמר שלמה, נפש שבעה תבוס נופת, ונפש רעבה כל מר מתוק. וזהו כוונת החכם הזה בזה המאמר, שיקבל התורה מהם ויערבו לו דבריהם.

(ה) יוסף בן יוחנן איש ירושלם אומר: ירושלם הוא מקום המקדש. ואעפ"י שבגמ' ערכין פרק המוכר שדהו, העלו, תרתי ירושלם הואי, סתם ירושלם הנזכרת בכל מקום היא זאת הידועה היום, וגם העכו"ם קורין אותה ירושלם בצי"רי הלמ"ד בלשון תרגום, כי כן שמה מורכב מה' יראה, שקראה אברהם, ומן שלם, שקראה שם בן נח, שנאמר ומלכי צדק מלך שלם. ואנו קורין אותה ירושלם, לשון שנים, כי ירושלם של מטה, כנגד ירושלם של מעלה כמו שנזכר בראשון מתענית וישמעאלים קורין אותה אל קדש *, וכן הבית הקדוש בה"מ בשטרותיהם. ואין ספק בה, כי שם הר הזיתים ועמק יהושפט והר ציון ונחל קדרון ושילוח המים וכמה דברים מקובלים.

יהי ביתך פתוח לרוחה: בא להוסיף על חבירו, שכמו שיהיה ביתו בית ועד לחכמים, כן יהיה ביתו פתוח לרוחה לאורחים ולעניים כביתו של אברהם אבינו שהיה פתוח לארבע רוחות העולם, כדי שלא יצטערו העניים לבקש הפתח ויכנסו דרך פתח זה ויצאו דרך פתח אחר, ולא יתביישו מהעוברים ושבים. וכמו שהזכירו במסכת ברכות פרק הרואה, על רבן חנן בר חנילאי. וכן אמר איוב, דלתי לאורח אפתח, ופירשו חכמים שהיה ביתו פתוח לארבע רוחות כדי שלא יצטערו העניים. ור"ל כי תלמוד תורה עם גמילות חסדים, שניהם כאחד טובים. וכמו שאמרו בפ"א

* ק קבוצה.

בירא״ה ניתוסף לך בכל פעם בחי׳ אהב״ה ממנ״י, כי כן הוא הדרך דרכו של איש וכו׳. ויה״ר שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו.

[שם]. אל תהיו כעבדים וכו׳. ועיין ברע״ב, פר״ס הוא דבר מועט מה שאינו מן החיוב, והנה דת התורה היא שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף (נ״מ סה.), על כן גם שכר התורה ומצות הוא לעולם הבא היום לעשותם ומחר לקבל שכרם (ע״ז ג.), ומה שהשפיע הש״י טובה לצדיקים בעולם הזה הוא הנקרא פר״ס דבר מועט כי אין זה עיקר שכרם, והנה הזהיר התנא אל תהיו וכו׳. רק דע שמתן שכרם של צדיקים לעתיד לבוא.

והנה בהעלות האדם זאת על לבו הנה יתפעל ויפחד מאימת המאיים[שמה], ואין זה יראה עקרית, ואדרבא בזהר (נרפשים יפ:) אמרו שיראה העונש מביאה חלילה וכו׳, רק יראה העיקרת הוא למדחל לקוב״ה בגין דאיהו רב ושליט, וזה שאמר התנא ויה״י מורא שמי״ם (דייקא)[שמו] עליכם, קצרתי, נכתב אצלינו[שמז] בדרוש לעולם ירגיז אדם יצר טוב וכו׳ נצחו וכו׳ (ברכות ה.), וכן בפסוק הנה נא זקנתי וכו׳ (בראשית כז, ג), דרשהו משם.

משנה ד. יוסי בן יועזר אי״ש צרידה ויוסי בן יוחנן אי״ש ירושלים. לפי מה דפירשו אי״ש היינו אדון ושר למקום ההוא, קשה לומר אשר יוסי בן יוחנן הי׳ שר על ירושלים, ואפשר לומר שם מקום בעיר אחת בארץ ישראל הי׳ ירושלי״ם, ואין זאת ירושלי״ם עיר הקודש, וכן אשכחן בגמרא (ערכין לג:) דתרי ירושלים הוו.

[שם]. כתב הרע״ב כל התנאים הנזכרים בפרק זה זוג זוג הראשון מהם נשיא והשני אב״ד, וכתב התוי״ט דעד ימיהם לא היתה מחלוקת בישראל והי׳ דבר אחד לדור ובימיהם התחילה המחלוקת והיו לשני ראשים. והנה דבריו ז״ל הם כהלכתא בלא טעמא.

אבל סוד י״י ליראיו, דהנה בתורה יש עניינים מצד החסדים ומצד הגבורות, והנה בדעת עיטרא דחסדים

שמה. לכאורה ר״ל כיון שכר מצותיו לעוה״ב, ובעוה״ז מזומן רק לעונש על חטאיו הנה יפול תחת יראת העונש.

שמו. וכמ״ש רבינו לעיל בשם התיו״ט ששמים רומז על יראת הרוממות.

שמז. עי׳ אגרא דכלה ר״פ בראשית ד״ה עוד התחלת (הב׳) ופ׳ תולדות ד״ה הנה נא באריכות ופ׳ ויחי ד״ה מדרש ובר״פ ואתחנן ד״ה ונשב בגיא, דרך פקודיך הק׳ ח׳ אות ה׳, מגיד תעלומה ברכות (ה.) ד״ה לעולם ירגיז, וברגל ישרה ערך יראה ובהוספת מהרצ״א ס״ק כ״ו, וע״ע לעיל בליקוטי משלי (א, ב).

ועיטרא דגבורות הם בי
המזיגו רצפ.), אבל כשמת
וגבורות מן הדעת הנה כ
מיוחדת.

והנה בדורות בראשת
להעלות הכל אל
מחלוקת והי׳ ראש הדו
וכשהגיע זמן הדורות ד
נתהוה מחלוקת, זה מכש
וזה פוסל מצד הגבורות.
דברי אלקי״ם חיי״ם ב
אחד, על כן נתהווה ב׳ ו
מצד החסדים [ואב בית ד
ודבריהם דברי אלקי״ם
הטוב יכפר בעדינו.

[שם. קבלו מהם.
ואנטיגנוס. מה
דהול״ל מבואר, קבלו מ
כמ״ש מבואר במשנה ה
קיבל משמעון, זה אינו
מספר התנא קבלת אי
מיוחד מבאר השמות ב
כן כאשר מספר קבלת
לא] רצה להאריך וקיצר
בכל הפרק.

שמח. קרוב לזמן החורבן
שמט. ועי׳ לקמן בהג׳ על
(פ״ב מ״ב), עיי״ש הוספת
שנ. ר״ל אחריהם.

הבא נמי תרתי ירושלים הוו. ותימה דלרבא נמי אינו נריכין לומר כן דתרי ירושלים הוו וי"ל דלרבא אין צריכין לומר ביהודה תרי ירושלים הוו. **וקדישין** ערי חומה. פי' לענין מכירת בית בכתי ערי חומה ולענין שלוח מוכרים מון לעיר דלוקח בכתי ערי חומה נריך לשלוח המוכרים מון לחומה אבל שאר (לרגלות)[עיירות] לא ולתכנים מוגבעות נריך "לשלוח מון לעיר ולאפי' לא היו מוקפות מימות יהושע והכי הניא בתורת כהנים אתמר מון לעיר ואין אדם מון לכל העיר אלא מון לעיירות המוקפות חומה בלבד וא"ת מנלן הא לא כתיב בית חומה נבי אדם מוכרע ואומר הכי רבינו יצחק דנמרינן מון המחנה מושבו דכתיב בית המוכרע (ויקרא יג) ממושב דכתיב בית מושב עיר חומה (שם כה) ופירש רש"י כאן דמקרא ליה (לארבעה) בתי אחוזה ובכיר ובית דין מהלכין ומפי חוזות אחריהן דלתיהן כשבוטות (דף מז. ומס) ובמס' שבועות פירש"י דאשכחן שהיו מוקפין חומות ירושלים בשתי תחומות ובכיר כשבוטה לוסיף על העיר ועל (העיירות) (המוזרות) אבל אחר (לרגלות) [עיירות] לא ידעתי איזה היו מוקפין חומה:

מנו יובנות לקדש שמיטין. מכאן תימה לבריתא דתני בירושלמי דמסכת גיטין ורש"י יח) כתב בפ' השולח (גיטין דף ל.) דתניא בירושלמי וזה לכר המשיחה שמוע בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחר שמיטה ויובל ואחר שמיטה שביעית בזמן שאתה מקדש יח) [ויובל] אתה מקדש [שביעית] בזמן שאי אתה מקדש יח) ויובל אי אתה מקדש שביעית ומלן אמר מי שאינו יובל אלא מקדש אבל אינו מקדש שביעית בזמן שאתה מקדש ולא עשה סוכות עד: ע) חוסה בתחתיו בחמשה אחיה: יי) ירושת אחת ומי: יח) ותורא אחריו יב) דכתיב ואיבר: יג) לחתני בבריתא בחי: ד) חלוש בה בשם: טו) חיבה קדושה נשתק: חיבת הרמב"ם נשתק חיבת הרמב"ם: ליש: ד) וקדיר ותו צריכין חיבה דהא נשתק: יח) ורשי"י כתבה נפ': ששמש יובל אחת ששמש שביעית בזמן ר"י חיבה בת"ל אין ואין משמע בן ואשר כאן מקומו ומקומו בשישה ל"ב) חיבה אני נשתק: כא) תנאי הוא דהא חיבה שכ"ל רש"י בחיבה כב) הבלה רבי אשרי חיבה: כג) בפסים לא אירי בחריבה הדורות לבעלים ביובל הבשמה קרקע קרי הבשמה בכסף רשביי: מבשמה בכסף ולא יובל ואבי קאמר בזמן שאתה מקדש ובזמן שאתה מקדש אינו אלא בחריבה ירושלמי חיבת הא ורבי הא ליש נשתקו כד) ומאריי ריש יובל אע"פ שאין שביעית בחריבה בחריבה אינם שביעית אינם [כאין יובל] חיבת דרש שמיטה ליש נשתק: [כאבנים אשרים שביעית נתנה אע"פ כאין יובל ולהיובל אינו נהג אלא אינ נהג שביעית הבא אחר אחר ר' א' נשתק: כ) מי' נמצא כד

מנו א מרי פ"ז מהלי מכירת בית הלוים יד: כח ב מרי פ"ב מהלי שמיטה ויובל הלכה טו: כי [מרי שם ופ"ח מהלי מרחצות פל"ב ופ"ז מהלי מכירת בית הלוי טו]:

[ותוקפו מנמנים ל"ס]

ל"ג לשלוח

כט ר מרי פ"ב מהלי מכירת בית הלוים הלכה ט:

[ריש פט: ומ"ו]

—◇◇◇—

מוסף רש"י

ראה בעמי הבא למטה

[מגילה ג. ומ"ו]

[מגילה י. שבועות מח. מוקפות מ"ה ה"ו]

—◇◇◇—

שיטה מקובצת

ב) בה בית ותניא: ג) תניא אמר ר': ד) חיבת קדושת נשתק: ה) אמרינן לקמן דלא: ס) אלא מצאו אלו ומנומנים אלו: ז) קדישה בפ"ק דחולין ובפ"ק דיבמות ובפ"ק דתענית: ז) ישנו בן אחת ר' נשתק: ח) שכחת בא עד: ע) חוסה בתחתיו בחמשה אחיה: יי) ירשת אחת ומי: יח) ותורא אחריו יב) דכתיב ואיבר: יג) לחתני בבריתא בחי: ד) חלוש בה בשם: טו) חיבת קדושה נשתק: חיבת הרמב"ם נשתק: חיבת הרמב"ם: ליש: ד) וקדיר ותו צריכין חיבה דהא נשתק: יח) ורשי"י כתבה נפ': יט) ששמש יובל אחת ששמש שביעית בזמן ר"י חיבה בת"ל אין ואין משמע בן ואשר כאן מקומו ומקומו בשישה ל"ב) חיבת אני נשתק: כא) תנאי הוא דהא חיבת שכ"ל רש"י בחיבה: כב) הבלה רבי אשרי חיבה: כג) בפסים לא אירי בחריבה הדורות לבעלים ביובל הבשמה קרקע קרי הבשמה בכסף רשביי: מבשמה בכסף ולא יובל ואבי קאמר בזמן שאתה מקדש ובזמן שאתה מקדש אינו אלא בחריבה ירושלמי חיבת הא ורבי הא ליש נשתקו כד) ומאריי ריש יובל אע"פ שאין שביעית בחריבה בחריבה אינם שביעית אינם [כאין יובל] חיבת דרש שמיטה ליש נשתק: [כאבנים אשרים שביעית נתנה אע"פ כאין יובל ולהיובל אינו נהג אלא אינ נהג שביעית הבא אחר אחר ר' א' נשתק: כ) מי' נמצא כד

הבא נמי תרתי ירושלים הוו. ותימה דלרבא נמי אינו נריכין לומר כן דתרי ירושלים הוו וי"ל דלרבא אין צריכין לומר ביהודה תרי ירושלים הוו. **וקדישין** ערי חומה. פי' לענין מכירת בית בכתי ערי חומה ולענין שלוח מוכרים מון לעיר דלוקח בכתי ערי חומה נריך לשלוח המוכרים מון לחומה אבל שאר (לרגלות)[עיירות] לא ולתכנים מוגבעות נריך "לשלוח מון לעיר ולאפי' לא היו מוקפות מימות יהושע והכי הניא בתורת כהנים אתמר מון לעיר ואין אדם מון לכל העיר אלא מון לעיירות המוקפות חומה בלבד וא"ת מנלן הא לא כתיב בית חומה נבי אדם מוכרע ואומר הכי רבינו יצחק דנמרינן מון המחנה מושבו דכתיב בית המוכרע (ויקרא יג) ממושב דכתיב בית מושב עיר חומה (שם כה) ופירש רש"י כאן דמקרא ליה (לארבעה) בתי אחוזה ובכיר ובית דין מהלכין ומפי חוזות אחריהן דלתיהן כשבוטות (דף מז. ומס) ובמס' שבועות פירש"י דאשכחן שהיו מוקפין חומות ירושלים בשתי תחומות ובכיר כשבוטה לוסיף על העיר ועל (העיירות) (המוזרות) אבל אחר (לרגלות) [עיירות] לא ידעתי איזה היו מוקפין חומה:

מנו יובנות לקדש שמיטין. מכאן תימה לבריתא דתני בירושלמי דמסכת גיטין ורש"י יח) כתב בפ' השולח (גיטין דף ל.) דתניא בירושלמי וזה לכר המשיחה שמוע בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחר שמיטה ויובל ואחר שמיטה שביעית בזמן שאתה מקדש יח) [ויובל] אתה מקדש [שביעית] בזמן שאי אתה מקדש יח) ויובל אי אתה מקדש שביעית ומלן אמר מי שאינו יובל אלא מקדש אבל אינו מקדש שביעית בזמן שאתה מקדש ולא עשה סוכות עד: ע) חוסה בתחתיו בחמשה אחיה: יי) ירשת אחת ומי: יח) ותורא אחריו יב) דכתיב ואיבר: יג) לחתני בבריתא בחי: ד) חלוש בה בשם: טו) חיבת קדושה נשתק: חיבת הרמב"ם נשתק: חיבת הרמב"ם: ליש: ד) וקדיר ותו צריכין חיבה דהא נשתק: יח) ורשי"י כתבה נפ': ששמש יובל אחת ששמש שביעית בזמן ר"י חיבה בת"ל אין ואין משמע בן ואשר כאן מקומו ומקומו בשישה ל"ב) חיבת אני נשתק: כא) תנאי הוא דהא חיבת שכ"ל רש"י בחיבה: כב) הבלה רבי אשרי חיבה: כג) בפסים לא אירי בחריבה הדורות לבעלים ביובל הבשמה קרקע קרי הבשמה בכסף רשביי: מבשמה בכסף ולא יובל ואבי קאמר בזמן שאתה מקדש ובזמן שאתה מקדש אינו אלא בחריבה ירושלמי חיבת הא ורבי הא ליש נשתקו כד) ומאריי ריש יובל אע"פ שאין שביעית בחריבה בחריבה אינם שביעית אינם [כאין יובל] חיבת דרש שמיטה ליש נשתק: [כאבנים אשרים שביעית נתנה אע"פ כאין יובל ולהיובל אינו נהג אלא אינ נהג שביעית הבא אחר אחר ר' א' נשתק: כ) מי' נמצא כד

עד גמלא. כל מירות שנגליל עד גמלא מוקפות חומה מימות יהושע: רבא אמר. הלי תנא אמת לפרוצי מתני' והכי קתמר גמלא דקתני מתני' דהוי מוקפת חומה מימות יהושע הייט גמלא: לאפוקי. *) דלי מיכא גמלא בעבר הירדן ויהיה לא היא מוקפת חומה מימות יהושע וכן גדוד ויכן מדיר וירושלים ביהודה לאפוקי עיירות שבגליל ועבר הירדן שנקראו מדיר ואותו וירושלים אינן מוקפות מימות יהושע: אינן דליכא ר"ת ותיריהו. ליקן דקא משיב במתני' כגון קלרה בעבר הירדן ואותו וירושלים ביהודה ואיתם דלכא כדוכתא אחרינא אינו אותן שבר נחלת כמתמייהו לא מלעורך למיפני ר"ת כגרייתא (מ"ב) מכי מרגא קימיי: שיטת דרשני (בעי) [בפי:] עדרי ראשה. [דבא אמלא בגלל אלעזר ובמא בגלל אלעזר] אלא אר"ר יוחנן דמתיה אחיוני. לעמדה הארבן ובר ראשיון כלך עליון הלכך מנו מנמא: מאי קאמר. מהיכא מימי דלא יגלו ביובל הלא הוקבו אל המסכר לא מחמה ולמלא אלמנרך ובוכל יגל: ופגעיר? יובל בשנה שניה. לנקימתו של זה שלקחה מן הגוכר: ללוקח מ"ה: הוי. דהכי מינא לעיל גמלא מאר מיד הקדש הגיע היובל: ולא עגלה היה מלוט ל: לכהנים נפקא. דהמקדים שדה לחבר לכהנים ביובל. ולהכי נקט שנה ר' יוחנן דאמר שבשל: ראשר אי אי אמרת הא דגיע לבל מלמרעך ובוכל יגל לא כל מלמרעך ובוכל יגל: מאי דהוי מלמרעך ובוכל יגל: אלא דהוי מלמרעך ובוכל יגל: אלא דהוי מלמרעך ובוכל יגל: אלא

כמן מלין: עיב נמרא מ"ש ברייתא כמוב לם כי: פיכמם ברייתא נממתן ומלין ליה פמם. מיין דמ"ל בקדמונין וכגריים מם. וכן מטריים לה מ"מ מנמן מלה ליה פמם: שם דמ"ל ומפינה ידו כי מלה יוגם ומיגמל. לל למה כפיו נממנה מפיכרו בפיו כמיגה ידו. ולמיה (זה מ"מ מנמן): דף לא ע"א תרומה מנמ. ויל דמ"ל כי מ קמנ. ביאור דבריהם מ"ל דמ"ל מ"ל מ"ל מ

ד' ג' חיסא דבים שאין בו ד"א חיטו נחלם בבתי פ"ח. ומ"ש לפיין אי גם כל סנך דמרבינן הכא מן אחר בעיר דינס כבתים. ומגדלות הוכבין שא"ב ד"א לא יסא נחלם. ולאיתי בפ"ה ביור"ד סי' רפ"ז ס"ק י"א שכתב בשם התחודי דניאל לענין מזוזה דדוקא בית דירה לריך ד"א אבל בית שער ומרפסת אף שא"ב ד"א חייבין. ושם סק"ב סביא בשם היד הקטנה בלולין שפשוט לתרגנולים דחייבין במזוזה דדוקא בית בו ד"א פ"ם. וכפי הגראה חולקים התמ"ד וסיס"ק אהדדי. אך נ"ל כשהמ"ד דבסוכה שם אהא דבית שא"ב ד"א אין עושין אותו עיבור בין שפי עיירות. אמרינן דאפילו בבורגנין לא משוינן לי' מ"מ בורגנין חזו למילתייהו ואתי לא חזי למילתי'. והרשב"א שם בחידושיו כתב דמיירי בבורגנין שא"ב ד"א פ"ם. וא"כ גם בבית שער ומרפסת ולולין דתרגנולין שא"ב ד"א אפ"ל דעדיפו מבית שא"ב ד"א דאינהו חזו למילתייהו משא"כ בית. וא"כ י"ל דה"ה לענין בפי פ"ח מספניר דעדיף מגדל ושובך שא"ב ד"א מבית שא"ב ד"א. ופי' ביקר הערך. ובמ"ש על מחבר אחד ולא ידעתי היכן מלא דין זה דאם נמלאו בתוך העיר קלת שדות מימות עולם דיתסר לסמיחס פגויים בלא בנין ויתסר לזורעם כו' פ"ם. והנ"ל דלסמיחס פגויים כמו שהיו ודאי שרי אבל לזורעם כיון דבשעה שחרש אין שם דירה על מקום הזרע פי' בפ"ז בא"ח סי' שנ"ח סק"ד. י"ל דאסור לזרע דהוי כמבטל שם דירה בידים בזריעתו אחר שבבר נלקח הזרע שהי' מקודם וחרשים מבטל שם דירה ממקום פנוי [וגנה דנידון כבע"ח כמ"ש מהרמב"ם י"ל דבאני בזה]. וגם הוי לעושה לכתחילה ממנרש שדה דאסור כדאנן בסוף פרקין:

אור החכמה: מהרי"ל שאבקו

חזמה ולא שור אינו. במגילה ד' ג' ע"ב בתוד"ה כרך הקשו ל"ל קרא תפ"ל דכה"ג ה"ל יש"ב ולבסוף הוקף כו'. והפר"ה בא"ח רים סי' תרפ"ח תירץ ע"פ מ"ש שם בשור ממסר"מ מרוטנבורג דבישב תחילה ע"ד להקיפו אח"כ ה"ל בהוקף ולבסוף יש"ב. וגם כתב דמ"ש הרמ"א דמסתמא הוקפה ולבסוף ישבה אינו סותר הא דסי' ת"א דסתם עיירות בונים בתים תחילה ואח"כ מקיפים היינו שבונים בבתים תחילה ע"ד להקיפה אח"כ ע"ש. והנלע"ד בהא דעירובין דכ"ז ובטוש"ע א"ח סי' שנ"ח בקרפף יותר מבית סאתים דרך במוקף לדירה ממלמלין בכולו ורק בבנה בו בית דירה או פתח פתח מביתו ואח"כ הקיפו נקרא מוקף לדירה אבל אם הקיפו ואח"כ בנה או פתח פתח לא. דלביתם מהר"מ י"ל דדוקא בהקיפו מתחילה לא ע"ד לבנות ואח"כ נמלך ובנה אז הוא דאסור. אבל בהקיפו מתחילה ע"ד לבנות בו או לפתוח ואח"כ בנה או פתח ס"ל כבנה או פתח תחילה ואח"כ הקיפו דשרי. דכמו לדידי בע"א דלריך הוקף תחילה תשיב ההיקף דלבסוף כאילו נעשה מתחילה וסוף מעשה במחשבה תחילה תשיב ומשום דגם כה"ג הוא דרך בנין ערי חומה. ה"נ בקרפף דלריך הבנין קודם בהיקף בשהקיף תחילה ע"ד לבנות ולפתוח בתוכו ה"ל כבנה או פתח תחילה ומשום דגם כה"ג דרך בני אדם לעשות היקף לדירה. ומ"ש במחלים הבקל ריש סי' שנ"ח מ"ש המג"א דהג"א מיירי שהי' הבית בנוי בו מקודם. דכוונתו בשהות בתוך הקרפף אפי' בנאה אחר ההיקף איקרי מוקפה לדירה דודאי תחילה מיד בשהוקף הי' דעתו לבנות בה ואדעתי' דהכי הוקף והו"ל מוקף לדירה קמ"ל מג"א דליתא ע"ש. ואי כוונתו דליתא היינו דלא אמרינן שהי' דעתו לזה מתחילה אפי' בכ"פ. אבל אי כוונתו אף דבאמת הי' דעתו לזה מתחילה מ"מ ל"מ. לא איתי בשיטת המהר"מ לדבריו. והנה הרמב"ם פי"ז משבת הלכה ה' כתב מקום שהוקף שלא לשם דירה אם פרץ בו פרץ יותר על י' אמות בגובה י' טפחים ונדר בה לשם דירה עד עשר מותר לטלטל בכולה. וכתב המ"מ נראה מדבריו שבכל חלוי בכוונת הנדרים אם נעשו ע"ד דירה ונראה שא"א שמועיל כוונתו אא"כ הי' בדעתו לעשות ממנו בית לדור אבל אם הי' דעתו לקרקע ואינו סמוך לבית דירה איך יאמר דבינו שנדרתו לשם דירה יועיל והוא מכוון לדבר שא"א ודבריו צ"ע מכ"ל. והיינו דלפרש שבבר נבנה בו דירה קודם שפרץ כדפרש"י שם ד"ה קרפף יותר מבית סאתים. לא הי' לריך הרמב"ם לכתוב ונדר בה לשם דירה. דמסתמא הכי הוא כשבבר יש בהקרפף דירה. וגם לפרש דבדעתו לעשות ממנו בית לדור כלשון המ"מ היינו לעשות מסטירלה דירה שלא יוקדש בהיקף להדירה. הנ"ל ונדר בה לעשות ממנה דירה. ולפרש לשם דירה שיבנה אחר כך. אבל הנ"ל היקף ואח"כ בנה. אך בשמיטת דבוכר הרמב"ם כמ"ש בשיטת מהר"מ. א"ש דבוונתו דנודר לשם דירה שיעשה אח"כ ומוקה באמת אח"כ דירה ס"ל בבנה ואח"כ הוקף ומהני בבה"ג גם בשעושה כן תחילה הקרפף ונ"ע לדינא:

והטיא תירץ דבור אינו נמעמע החומה מדין חומה לגמרי משא"כ יש"ב ולבסוף הוקף החומה דין חומה שלי' רק הבתים שבנו קודם החומה נתמעטו והגבה אחר הסיקף דין בתי ע"ח עליהן וכן למקרא מגילה נדונה ככרך על ידי הבית שבנו לאחר הסיקף ואזלינן בתר רובא והמיעוט בטל לגבי רובא וכמחלה על מחלה ל"ע ע"ם. ולענ"ד ל"ע מעשה לא הפנודדו. אף בשנימא לענין בתי ע"ח לא שייך כ"כ משום ל"ח כמו במקרא מגילה [מה שזה ל"ם] אכ"ם במקרא מגילה ודאי איכא משום ל"ח ואף אי פרזים ומוקפים בשני ב"ד בתי עיירות הוו עי' בתבני שהם ... מגילה. אבל בבה"ג דבעלם עיר אחת ומקום אחד הוא בשנחלק בין בית לבית איכא משום ל"ח ול"ע:

ע"ב דה"ג ערי ירושלים הוו. עי' בתוס' דלרבא אל"ל ביהודה ערי ירושלים הוו אלא בשאר ארלות. ולר"א ל"ל ביהודה ערי ירושלים הוו. וכתב הרש"ש ול"ל לאי' מדכתיב ברים עזרא "בירושלים אשר ביהודה". לירושלים אשר ביהודה מכלל דאיכא אחריתא שאינה ביהודה אכ"ד. ולכאורה מקשי לר"א. דמביהודה משמע דמסמן לאיזו ירושלים נסכוון ואי ערי ביהודה הוו אין ביהודה סימן. והנ"ל דבש"ם לא דקדק ונקיט בכל דוכתא ירושלים ביו"ד אחר הלמ"ד. ובקרא סיב ירושלם בלא יו"ד. וש"ש סבדל גם בקריאה בין חירק בלא יו"ד דהוא תנועה קטנה לחירק ביו"ד דהוא תנועה גדולה. וא"כ י"ל דביהודה הוו ערי. דהיינו ירושלם עיר הקודש בלא יו"ד ובה אין הבית חלוש לפי שלא נתחלקה לשבטים אף שהי' מוקפת חומה מימות יב"ל. ועוד ירושלים ביו"ד מוקפת חומה דבית חלוש בה. ועוד אחת הי' בשאר ארלות שנקראת ירושלים בלא יו"ד. וא"ש הא דלהיא "בירושלם אשר ביהודה" בלא יו"ד. מכלל דאיכא אחרת ירושלם בלא יו"ד שאינה ביהודה גם לר"א. והא דסיתה עוד אחרת ביהודה היינו ירושלים ביו"ד וא"ש

מצאו אלו וקדשום. עי' במשל"מ פ"ז מבית שבחירה הלכה י"ג דנסתפק אם הפסחים נתקדשו בקדושת ערי חומה והא דפסחים דפ"ה דלא נתקדשו שערי ירושלים מפני שהמלוטרין מגיעין אחתים בחמה מפני שחמה כו' אשר דדוקא בירושלים עשו כן כדי שלא יצאו מירושלים אבל בשאר ערי חומה אשר דאף הבשרים נתקדשו פ"ם. וה"ל להביא ממלכים ב' ז' ואחרבה אנשים היו מנרעים שמה בשער דפרש"י כמו שנאמר מחוץ למחנה מושבו. [וכבר כתב בתוס' רש"א פ"א דבלים אות ט' דשומרון היתה מוקפת חומה מימות יב"ל] וזולת דנפרש פתח השער אצל השער מבחוץ. אך י"ל כיון דשומרון היתה עיר מלוכה למלכי ישראל אשו שלא יצאו משומרון ולא קידשו הבשרים כדאשו הכי בירושלים ואכתי בשאר ערי חומה היבטי:

דף מיגייהו כו'. פרש"י דקאתי קידשה לע"ל ראב"י אומרים. והכ"מ

ל"ג ולא ענו אחריו אמן
להן על כל ברכה וברכה
ין. אלא לענות אמן: אלא
המקדש קיים כשמתפללין
ו נכנסין בדרך שער
ד אלא היו עונין אמן
מרין בגמרא (נקמן דף מח:)
לא היו נוהגין כן לתקוע
ם דולמי מוקמין בגבולים
אולה הך מסכת ומסכת
ה (דף ס: ס.): אנשי
ל אותה שנת: ולא
מעמיסין אין ממורין כל
(נקמן דף ת.) מפרש שמא
דה על אנשי בית אב.
ומחלקת לשנתה בני אנות
ו יומי השנה בית אב ליום:
נמד). אמר הנהים ולוים
מקבעים ומומרין ומתפללין
אמיהם שיתקבל לרצון
שם בשעת עבודה דהיינו
אדם קרב והוא אינו
ביו*. וכולהו מפרש בפרק
ס.): מוחרין לשתות יין.
זעמרת אימתר אלא אגב
בני משמר מייתי לה:
אין לנוס שמא מתכבד
והרי לאו מבערב שפקנו
לא בכדה העבודה * שיכולו
ות ולא יפקיקו בני בית
ו היום ולריכין אלו לתיקון
לחיין לעבודה משום
נשי בית אב אסורין בין
בלילה. לפי שהיו מעלין
אברים ופדרים שפקנו
בם ר"ש לא נמנו ביום
ילה. אבל אנשי משמר אינן
יינן עלילה להפך בגמרא
יכול להפסיק לגבי היפוך
אסורים לספר ולכבס.
למשמרתם כל אותה שבת
פרין קודש לכן. ומעמד
גמרא*: ובחמישי. של
מותרים. דרך רוב בני
מפר בחמישי ולא בערב
מי המורת: כל הכתוב
ענינית דלא למיספד. דאין
לא להתענות ומקנתהון
פי לא לאיספד ואותן שהן
אמרים בהפסד לפנים אמור
אלמא אמי מעיבד בירא
אחריו מותר. לכיון שעבר
ישין. ואותן שאין ממורין
הפסד אלא לא להתענות
כו': שלא להפקיע את
אחת בשנת מהרים שבת
חדשים. לאיקרי מועד*:
לא כמיב ביה יום משמה
ם אע"פ שלא היו מותרין
בה בתמיה: כי קתני נמי
גרסינן אפר מקלה*. אפר שפיר ואמר"
ואלא אלעזר ור"מ. הא נמי
חדיבא בר. דקמתי ומתמן
ל אמר ואמר *מטל כו':
למתניתין

[נקמן כו.]

[מו"ק יד.]

[נקמן כמ:]

[נימיסיריקיל מזכ בל"ל והוא דיבור בפ"ע]

[מיחכין מת.]

[נקמן יג.]

[ברכות פא.]

[נמ"ר ובקלקלה וכן בסמוך] [מא.]

[מיחכין יח.]

[ל"ל נחון]

[ל"ל נחון]

[מסאדרין מב.]

[מפסים נב.]

[עי' שי"ש]

[ל"ל מקום]

סדר תעניות כיצד פרק שני תענית

מז

במקום תפילין · פירוש לתת האפר במקום תפילין נקרלו פאר כלכמיב לשון לאכילי מין לתת להם פאר וגו': **איבא** ביישיבו דגלו מבי כנישתא לבי כנישתא · פירוש למיד משום נגוע איכא למיד משום פרהסיא ליכא דהא כי כנישתא הוי כמו בנגעא:

אפר מקלה · פירוש אותו אפר הוה מדבר הגורך מעצמות אדם כדי לזכור עקידת יצחק דלמגלה עצא היה בא אלא כדי לומר שהרי אנו לפנינו כאפר כמו כן מהני עפר סמס והייט פירוש איכא ביישיבו עפר סמס:

יוצאין לבית הקברות · מכאן מהגין בכל מקום לילך לבית הקברות בכ' בתב שהרי ס"ב הוי מעמים לבור כמו שהיו שוטין מפני הגשמים:

הר שיצאה ממנו הורלה ליקראל · יומ "הה ירושלים מקרלו על שם אתרהם שקרלוהו הר ה' יראה (בראשית כב) (ו) והמיר היה נקרא כבר אלם כדכתיב (שם יד) ומלכי דרך מלך אלם ומקרא ירושלם על שם יראה ומל שם אלם לכך אין אנו מתמיה יו"ד בירושלים בין למ"ל ס"ם על שם אלם וההר מקרא מוריה על שם פורה כדכתיב (דברי הימים ב ג) כי מלון מלא פורה וכתיב (בראשית כב) יזרו מפסיקין ליעקב והוא נשכח הנזיר · המוריה זה סיני ומקרא מוריה על שם שממנו יצא מורה לעובדי כוכבים כמתן תורה כדכתיב (תהלים עח) אלן יראה ומקרא לו עמי לנה לומר בירושלים ולא מלינו בנה עצמו במדרשא ר"ל אמר שהתשבר לנו נלמה כי נלמה כי תלות מכבות שין · ולמה מצאתיו את התיבה לרחבה אריב"ל כלי צורך היה לנו תבה · נחיצה אמר על בני התיבה משום שנאמר בכל צרתם לו צר ולמה לשון בשקים לומר כי נחשבנו כבהמה וכל אותר נתון אמר בראשו לומר הנה אנו כאמר (אולי יזכור) [ר"א להזכר] זכות אמרו של יצחק (הפעמים) [ותמם] שיהיו לבית הקברות בלומר הרי אנו כבהמים ר"א שיבקשו מהים ר"ש שיבקשו מהים הרשים מאי הר המוריה הר שיבא מסנו הוראה לישראל · ר"א שיבא מסנו מורא לאומות: ירושלמי הנתנין אמר בראש נשא · ר' אבהו ורבנן הר אמר חנא הנשיא הנרולה בפקומה (כל ישראל (נשאים) דמה הצבור נדחית הנרולה הר אמר לו אמר שהנשא אלמד והשלמה לפרנ יצאו והתפרסמו על שם הוציא את הר מדין לאחנה שריבו הבל הפאנרו של כ"ב: נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים נשא לבבנו אל כפים אל אל לבם ידינו בשם שכף ידינו נקיה כך נקיה לבנו ואח"כ אל אל בשמים: י' דברים נכמפלין ויש נגרה תפלה

[ל"ל מ"ר]

[ל"ל מ"ר]

[ל"ל מ"ר]

דעת זקנים מבעלי התוספות

לט) **אלי לא תלך האשה.** פירש רש"י ז"ל שלכך כתיב אלי חסר וא"ו למדרש (מ"כ) [אלי], שהיתה בת אליעזר וכו'. ותימה שגם ר' שלמה פירש על קרא דונקית משטעמי זאת (פסוק ח) ותקח אשה לבני מבנות ענר אשכול וממרא, וגם הם כנעניים היו. ויש לומר שכו נתקיימה כבר הקללה שהרי הוא עבד אבל הם לא היו עבדים. ועוד יש לומר דזולת היא מילתא טפי למשיא לבנו בת עבדו. ועוד אמרינן בגראשית רבה (נט ט) אליעזר בנו של חם היה: **ובפרקי** ר' אליעזר (פרק טו) אומר אליעזר עבד אברהם הוא עוג מלך הבשן, והכי איתמר התם זקן ביתו של אברהם אמינו היה אליעזר וכתב עליו עבד עולם, וכשגמל חסד עם יצחק הוליכו לחירות עולם ונתן לו הקב"ה שכרו בעולם הזה והעמידו מלך, והוא עוג מלך הבשן. וקשה שהרי עוג רשע היה, ומשה הרגו, ואליעזר היה צדיק? וגם במסכת סופרים (פיז סס, ומופיע מדרך אדן זוטא ה. ולאה במס' סופרים סוף פכ"ה) משיב ליה מתשעה שבכנסו בגן עדן מחייס? ועל דבר זה נכנס כי כשהביא רבקה ולא מצא לה יצחק בתולים, כמו שאפרש בעזרת ה', היה חושדו שבא עליה, ואמר לו כן תהיה ותכנס בגן עדן כמו שאתה נקי ממנה. ונתקיים לו אותה ברכה ונכנס חי בגן עדן. ולריך לומר ששני עוג מלך הבשן היו, אחד רשע שהרגו משה, ואחד שהיה עבד אברהם והיה צדיק ומלך, וכשמלך נקרא שמו עוג, כי כל מלכי הבשן נקראים עוג. כמו שמלינו בכל מלכי מצרים שנקראין פרעה:

נה) **ויאמר אחיה ואמה.** פירש רש"י ונתואל רצה לעכב ובא מלאך והמיתו. ואף על גב דכתיב לעיל ויען לבן ובתואל, לריך לומר שרצה לחזור ולעכב הדבר: **דבר אחר** שבקשו להאכיל לאליעזר סם המות, כדי שישאר להם הממון, ובא גבריאל והחליף הקערה אשר בה סם המות ליתנה לאליעזר ונתנה לבתואל ומת:

פירוש החזקוני

(כג) **ויאמר בת מי את.** וכבר אמר לה בת מי את קודם שנתן לה כלום, וכן מוכיח בסיפור הדברים. דבר אחר, ויקח האיש נזם זהב, כמשמעו, עשה כהוגן ליתן לה דבר הגון כדי לקנות שם, להודיע שהוא עבד לנדיב ועשיר, אבל בסיפור הדברים אמר שלא נתן לה עד ששאל בת מי את, לומר שלכבודם נתן לה:

לין. שם דבר, בית לינה, פונדק שרגילין בני אדם להתאכסן שם. ללין, כמו לדון, כאשר יאמר מן וירב ריב, ככה יאמר מן וילן לין:

(כד) **בת בתואל אנכי בן מלכה אשר ילדה לנחור.** אמרה לו כולי האי, לומר אל תהי סבור שבתואל אבי נולד מן הפלגש, כי בן מלכה הוא:

(כה) **גם תבן גם מספוא.** שלא שאלת, גם מקום ששאלת. גם [גם], לרבות צורכו וצורך האנשים אשר אתו:

לון. עצמכם, כמו לדון, לשוב, לקום, לומר אין שום פונדק מיוחד להתאכסן בו כל אדם ברגילות, אבל יש לו מקום להתלונן עמו:

(כז) **ברוך ה'.** כל לשון "ברוך" דגבי הקב"ה הן במקרא הן במשנה הן בתפלה הן במצוה הן בפירות, כולן מתפרש לשון נתינת שלום, שלומי"ר בלע"ז, או לשון שבח:

(לא) **ברוך ה'.** אמרו רבותינו (כ"ד ס ז) נעשה תפשי ויצא מכלל ארור לבוא לברוך, על ידי ששימש את אברהם הצדיק באמונה:

(לב) **לרחוץ רגליו ורגלי וגו'.** אף על פי שעובד עבודה זרה היה, כדכתיב ואנכי פניתי הבית, משמע שפינהו מעבודה זרה, מכל מקום מקפיד היה על עבודה זרה אחרת משלו:

(לג) **ויישם.** כתיב, ויושם קרי:

(לה) **ועבדם.** חסר, לומר שלא היו לאברהם עבדים אלא הוא, והרי הוא לו כעבדים הרבה:

(לו) **אחרי זקנתה.** ושוב לא יהיה לו בן ממנה:

(לט) **אלי.** תניינא חסר, לומר בשעת סיפור דברים כדי לחבבו בעיניהם, אמר להם אם היה רצון אדוני הייתי מעכבו אלי:

(מב) **ואבא היום.** פירש רש"י פרשתו של אליעזר כפולה וכו'. ולפי הפשט נכפלה להודיעך כי הוא סיפר להם איך השביעו אברהם ואיך אירעה לו רבקה בתפלתו, שאם לא כן תחמה היאך הסכימו לו מיד קרובי רבקה, הוא שנאמר (פסוק נ) ויאמרו מה' יצא הדבר:

(מג) **והיה העלמה.** לעיל קרי לה נערה (פסוק יד), וכאן עלמה, אלא כסבור היה אליעזר שלא היו מספרים אלא לשון ארמי לפי שהוא מארם, והם היו יודעים אף עברי, כדכתיב לקמן (פסוק נה) תשב הנערה:

(מח) **את בת אחי אדוני לבנו.** קדמאה בציר"ה (פסוק כז), והדין נותן נחני אל משפחתו ואל בית קרוביו של אדוני, ודין שהזכיר בו הלקוחין נקוד בתיר"ק לשון יחיד, פירוש לקחת בת אחד מקרוביו של אדוני:

(נג) **ויוצא העבד כלי כסף.** הללו לשם קידושין נתנן, והראשונים לשם מתנה ושידוכים, דמסבלי והדר מקדשי (קידושין נ:). ולפי הפשט הדברים החשובים נתן לה, יודע היה שישובו עמה, והדברים קלים נתן לאחיה ולאמה, אבל בתואל לא היה צריך פיוס, שמת היה שנתן בתו ליצחק בן דודו, וכמו כן ויאמר אחיה ואמה, אבל בתואל לא היה תפץ באיחור, אך חפץ היה בזיווג לפי שקרובו היה. ולפי הפשט בשביל המתנות שקבלו הקדימן לדבר, או שמא לבן גדול מאביו בחכמה היה. ונמצא באגדה בתואל ביקש להאכיל אליעזר סם המות כדי שיירש הממון, ובא גבריאל והחליף הקערה והניחה לפני בתואל, לכך לא הזכירו כאן הכתוב. רבר אחר בני דורו קראו שמו בתואל, על שם שהבתולות כולן נבעלות לו תחילה והיה מולך על ארם, ורצו בני עירו שיבעול אף רבקה בתו קודם שתלך לנשואיה, ואם לאו יהרגוהו, ונתרצה בדבר, ובא גבריאל והרגו:

(נה) **תשב הנערה אתנו.** ואם תאמר הרי כבר אמרו הנה רבקה לפניך קח ולך, אלא בתחילה לא היו יודעים שהוא היה שלית לקדשה, לפיכך אמרו קח ולך, הוליכנה ליצחק שיקדשנה, ולאחר מיכן שראו שהוא עצמו קדשה אז אמרו מאחר שהיא מקודשת, תשב הנערה אתנו וגו', כמו ששנינו (כתובות נז.) נותנין לבתולה י"ב חודש אחר קידושיה:

ימים **או עשור.** ימים י"ב חדשים, כדכתיב (אסתר ב יב) כדת הנשים י"ב חודש וגו':

(נט) **ואת מנקתה.** בנעוריה, והזכירה עכשיו שלא תתמה לכשתגיע לפרשת מיתתה (להלן לה ח) לומר מאין באה:

(סב) **בא מבוא באר לחי רואי.** לא בא מבאר לתי רואי אלא מגבולו, כמו מלבוא חמת (מ"א ח סה), בואך

17

(ז) **ובני ישראל פרו וישרצו**, לקיים מה שאמר הקב״ה: אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם[10]. **ותמלא הארץ אותם**, כמו: מהם, פירוש נתמלאה הארץ מהם, שהרי תיבת ״אותם״ מגזרת ״את״, כדכתיב: אותו ואת בנו[11], ומצינו את משמש בלשון ״מן״, כצאתי את העיר[12], חלה את רגליו[13].

(ח) **ויקם מלך חדש**, י״מ[14] מדלא כתיב מיתה במלך, ש״מ שהוא עצמו היה שהיה כבר אלא שנתחדשו גזירותיו, ומהו ״ויקם״, שקם על ישראל כאויב, שנאמר: לאור יקום רוצח[15], כי קמו בי עדי שקר[16].

(ט) **ויאמר אל עמו**, הוא היה בעצה תחלה. אמרינן בפ״ק דסוטה[17]: שלשה היו באותה עצה וקא חשיב בלעם. וא״ת היאך האריך ימים מקודם שנולד משה רבינו[18] עד מלחמת מדין בשנת המ׳ לצאתם מארץ מצרים, שהרי אמרינן בחלק[19], כתיב בפנקסיה דבלעם בר תלתין ותלת שנין הוה בלעם חגירא כד קטליה פנחס ליסטאה*, אלא י״ל תרי בלעם הוו*, וזה אבי אביו, ונכדו נקרא בלעם על שם זקנו. וי״מ שלשה היו באותה עצה לזנות את בנות מואב*.

(י) **והיה כי תקראנה מלחמה**, לשון מקרה ומאורע, כמו: ותקראנה* אותי כאלה, ומצינו לשון רבים אצל יחיד גבי מלחמה: וכי תבאו מלחמה בארצכם*, ובמקום אחר הוא אומר: ידה ליתד תשלחנה*, פי׳ כשתקראנה מלחמות שונאים. ד״א לשון קצר הוא כאילו נכתב: כי תקראנה קורות מלחמה, וכמוהו: וברוב יועצים תקום[20], [[21]שהוא כאלו נכתב: וברוב יועצים עצה תקום, וברך[22] ולא אשיבנה[21]], כאילו נכתב: וברך ברכה ולא אשיבנה: ונוסף גם הוא על שונאינו, כתולה* קללתו על חבירו[23].

(יא) **למען ענותו בסבלותם**, לשון מיעוט תשמיש, כמו אם תענה את בנותי[24], כלומר שימעטו לשמש מטתם בשביל סבלותם וכל זה כדי לקיים וענו אותם, וכן אמרו רבותינו[25]: את ענינו[26], זו פרישות דרך ארץ.

10 בראשית מו, ג. 11 ויקרא כב, כח. 12 להלן ט, כט. פי׳ מן העיר.
13 מלכים־א טו, כג. פי׳ מרגליו. 14 ברבותינו בעה״ת: ויקם מלך, הוא פרעה הראשון.
ורבינו מוסיף לבאר שיטה זו. — והיא מחלוקת רב ושמואל, בעירובין נג, א וסוטה יא, א.
15 איוב כד, יד. 16 תהלים כז, יב. 17 סוטה יא, א. 18 ״משה רבינו״, כן
נכון ע״פ כ״י, ובס״ש רק: ״בנו״(!). 19 סנהדרין קו, ב. 20 משלי טו, כב.
[21] ע״פ כ״י, ובס״ש רק: ״שהרי״, וחסרון הניכר הוא. 22 במדבר כג, כא.
23 רש״י בשם ״רבותינו דרשו״, והוא בסוטה יא, א. — בס״ש יש כאן הוספה זו: ״ד״א
יתחבר על שונאינו, ובכך ועלה מן הארץ בעל כרחנו״. ובכ״י אינו. 24 בראשית לא, נ.
25 בהגדה של פסח. 26 דברים כו, ז.

לרמז לזה. **פנחס ליסטאה**, שר צבא. ״ליסטאה״, כן נכון ע״פ כ״י וכמו בגמרא, בס״ש: ״לליסטאה״, וא״כ הוא כינוי לבלעם, ולא מצינו שיהיה בלעם שר צבא. **תרי בלעם הוו**, ובמושב זקנים תירץ: ״ושמא אגדות חלוקות הן״. **לזנות את בנות מואב**, אבל לא בעצה של הבה נתחכמה לו. — וכן תירצו בתוספות בשם ה״ר מנחם מן יואנ״י. **ותקראנה אותי כאלה**, ויקרא י, יט. ותקראנה, לשון נקבות רבות נסתרות, ואהרן מדבר על ״צרה גדולה״ יחידה (ראה שם רשב״ם). וראב״ע מפרש שם: פירושו צרות או דאגות על מות הבנים. **וכי תבואו מלחמה בארצכם**, במדבר י, ט. תבואו, לשון רבים. מלחמה, לשון יחיד. אף כאן ״תקראנה״ הוא לשון רבות, ״מלחמה״ הוא לשון יחיד. — ועיין בראב״ע כאן מקור הדברים. **ידה ליתד תשלחנה**, שופטים ה, כו. לשון רבים תשלחנה, על יחיד (יעל). **כתולה** וכו׳, לפיכך כתוב: ועלה מן הארץ, ולא

(יב) **כן ירבה וכן**
גדול אשימך שם[27].
(יד) **ובכל עבודה**
עבודתם אשר עבדו בו
(טו) **שפרה, פועה**
מספיקות מזון לס׳ רנ
סימן מסר להם: הבן
והמיתן אותו, כשראה
כן ירבה וגו׳[32], אז ל
המלחמה, כדכתיב: ונ
(כ) **ויטב אלהים**
דמים, וממה שלא הי
יכולות לילד כל הנשי
אליהן המילדת וילדו
(כא) **ויעש להם**,
מקנה אביכם[35], ויבוא
אדם נקראו בית, מיכ
לך[37] וגו׳, והקימותי
להם בנים, והולך וכ
זזות מהם*, וצוה להו
(כב) **לכל עמו**, כי
ממונין על הענין[39],
מכולם. **היארה תשלי**
וחשבו הם להפוך הגזו
ראו באצטגנינות שלו
אחריהם טבעו[41].

27 בראשית מו, ג.
שפירש: שרות היו על
31 סוטה יא, ב.
לא, ט. והיה צ״ל: אב
יא. 38 שם יב:
שור: ״ועשאם כולם מב
41 מכילתא בשלח שירת

״ועלינו״. אין
לפיכך אין לנו לירא
בתוספות: ״שאינה ראו
זכר, ״להם״. אל
שור: ״ויעש להם בתי
ורביה, כמו: כי עשה
בית נאמן וכו׳״.
לא ברור לי כוונת רנ

*שוה כסף ככסף. גמי קידושין כסף כמיני ושוה כסף מיתרני ככסף כדתמרינן לקמן ושיני לרבות שוה כסף הלכך כי כסף מעניין דקיין: מבכסף מקנתו. כעבד עברי כמיני: ישיב גאולתו. ישיב קרא ימיהלא הוא דמלי למכתב לפיהן גאולתו לרבות שוה כסף לענין פדיון וכיון דמיפרוק ביה מיקנוי נמי מקנה ביה דכמיני גאולתו מכסף מקנתו: ובירון דלא קיין לא. וה"ק ומיט נקנה בתבואה וכלים אלא מ"ל קלן דמיני: בתורת כסף וכו'. בתורת דמיס הוא נקנה בין שהמיון עליו כסף בין שוה כסף בתורת דמיס אקנו ולא בתורת מליפין שהרך לעשות מליפין בתבואה וכלים שנאמר (דוס ד) שלף איש נעלו ותבואה נמי דכמיני (שם) כל דבר: ולרב נחמן דאמר. בפרק האיש פירי לא עבדי מליפין אם נתן בתבואה בתורת מליפין כמו שודר לקנות בהן שדה מו שוה דבר בחליפין לו קנו והאי כל דבר מפרש ליה דהכל נקנה בתבואה השתא ליכא למימר תורת תבואה וכלים הייט מליפין מאי איכא למימר: אלא לעולם. ומיט נקנה בתבואה וכלים דקאמר בדליא בהו שוה פרוטה: מקרבא הנאתיהו. מזומנין ליהנות מהם: לפדיון בני. לאמתן כלעים של פדיון הבכור דכתיב (במדבר יח) ופדוים מבן חדש תפדה בערכך כסף חמשת שקלים: לא אמר כלום. אפי' נתנו לכהן: כל כמיניה. כי אמר בחמשת מלעים בחמיה: דשוי. ואפי' הכי קתני ריש"ל לא אמר כלום הואיל ולא ישומו: לדידי שוי לי. אני שם שומו לענמי ומקבלו בכך: דגברא רבה הוא. ולא חיל בגילוי הלחש: מקובי. שם מקום: ונתן לה דינר. מיד מקודשת דקינלה ליה לשם קידושין וע"מ שיהליט מנאו: הרשות בידו. שאין הקידושין תלין עד שתקבל את טוב ואם אמרת מקודשת: במנה זו. דלעתה אמולה: דינר רע. לקמן מפרש: כיצד דאמר(ה) במנה זו. ומגלה אמר דינר אינה מקודשת והייט דקאמר ליה אחד לאחר הרגות בידו: מסתברא. דפרוצי מפרש: השתא במנה סתם. מגה ליה דיכולים לאחר כל מן שלא קבלה את כולה: במנה זו. ומגלה אמר(ז) דהשתא לא קבלה כולה מינכר דמלי הדלת: מונה והולך שאני. ואמ"ג דאמר במנה סתם כיון דמזמיה מונה והולך דעתה אכולה אבל כי לא נתן לה אלא דינר וקבלתיה ודלי לשם קידושין קבלתיה ולא מגה שיהליט: דאישתבח ביני זוזי. ולא הכירה בו מתחילה שהיה מעורב ביניהם: הייט דינר של נחשת. ואמלי מקודשת:

מנה

אף שוה כסף נמי דקיין אמר רב יוסף מנא אמינא לה דתניא מכסף מקנתו בכסף הוא נקנה ואינו נקנה בתבואה וכלים האי תבואה וכלים היכי דמי אילימא דלא מקנו בהו כלל *ישב גאולתו אמר רחמנא לרבות שוה כסף בכסף ואי דלית בהו שוה פרוטה מאי אירא תבואה וכלים אפי' כסף נמי אלא לאו דאית בהו שוה פרוטה וכיון דלא קייצי לא *ואידך ה"ק בתורת כסף הוא נקנה ואין נקנה בתורת תבואה וכלים ומאי נינהו חליפין ולרב נחמן *דאמר פירות לא עבדי חליפין מאי איכא למימר אלא לעולם דלית בהו שוה פרוטה ודקאמרת מאי אירא תבואה וכלים אפי' כסף נמי לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא כסף דאי אית ביה שוה פרוטה אין אי לא לא אבל תבואה וכלים אימא *מדמקרבא הנאתייהו נמר ומקני נפשיה קא משמע לן אמר רב יוסף מנא אמינא לה דתניא *עגל זה לפדיון בני טלית זה לפדיון בני לא אמר כלום עגל זה בחמש סלעים לפדיון בני טלית זו בחמש סלעים לפדיון בני בנו פדוי האי פדיון היכי דמי אילימא דלא שוי כל כמיניה אלא לאו אף על גב דשוי וכיון דלא קייצי לא לא לעולם דלא שוי 'וכגון דקביל כהן עילויה כי הא דרב כהנא שקיל סודרא *מבי פדיון הבן אמר ליה לדידי חזי לי חמש סלעים אמר רב אשי לא אמרן אלא כגון רב כהנא דגברא רבה הוא (א) ומבעי ליה סודרא אריישה אבל כולי עלמא לא כי הא דמר בר רב אשי זבן סודרא מאימה דרבה מקובי שוי עשרה בתלימר: *אמר רבי אלעזר 'התקדשי לי במנה ונתן לה דינר הרי זו מקודשת וישלים מאי מעמא כיון דאמר לה מנה ויהב לה דינר כמאן דאמר לה על מנת דמי *ואמר רב הונא אמר *רב 'כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי מיתיבי 'התקדשי לי במנה והיה מונה והולך ורצה אחד מהן לחזור אפילו בדינר הראשון הרשות בידו 'הבא במאי עסקינן דאמר במנה זו הא מדסיפא במנה זו רישא במנה סתם דקא תני סיפא אמר לה התקדשי לי במנה זו ונמצא מנה חסר דינר או דינר של נחשת אינה מקודשת 'דינר רע הרי זו מקודשת ויחלוף לה 'לא רישא וסיפא דאמר במנה זו ופרוש לן מפרש רצה אחד מהן לחזור אפי' בדינר הראשון הרשות בידו ביצד כגון דאמר לה במנה זו והכי נמי מסתברא דאי ס"ד רישא במנה סתם השתא במנה סתם לא הוו קידושי במנה זו מיבעיא אי משום הא לא אירא תנא סיפא לגלוי רישא שלא תאמר רישא במנה זו אבל במנה סתם הוו קידושין תנא סיפא במנה זו מכלל דרישא במנה סתם ואפילו הכי לא הוו קידושין רב אשי אמר מנה והולך שאני דדעתה אכוליה האי דינר של נחשת היכי דמי אי דידעה ביה הא סברה וקבלה לא צריכא דיהביה ניהליה בלילא אי נמי דאשתבח ליה ביני זוזי האי דינר רע היכי דמי אי דלא נפיק היינו דינר של נחשת אמר רב פפא *כגון דנפיק על ידי הדחק: אמר רבא אמר רב נחמן 'אמר לה התקדשי לי במנה והניח לה משכון עליה אינה מקודשת מנה

[ש"ך לקמן ז:]

מוסף רש"י

פירות לא עבדי חליפין. כל דבר שאינו גלי ומפיני שוה הרבה (כ"מ מז).

כאומר מעכשיו. על מנת כך וכך (לקמן ט:).

[לקמן מח.]

ס"ק לא ה"ק

[לקמן כמה:] ל"מ מח.

[לקמן מר.]

מוסף רש"י

בעלי חיים נדחיה. בהמה שנדחפה בחיים ומהמה דיטור נמור, שלף לכשנלאים לחה שהיטה לאה לחיה לחיה קרינה אלא רועה (מכמים לח.) ואפ"ג דהדל מיסוו לחיטו לעולם מטוס דיטור קמלי (מתורה ס:).

דדחוי מעיקרא. כגון זו שמתחלה הקדשה נדחית, הוי דחוי. ואלגנתא היא לאיכה ל"ל נרשה ונדחה שוב חיט מחר ונרשה, אבל דחוי מעיקרא לא הוי דחוי (שם).

יש דחוי בדחוים. אפילו דבר שלא קדש אחלה לתקנה נופו אלא לדמיו, כגון הקדיש חלים ואליה הנוי מולין, דחוי ניקרב לגופו בחמילה הקדישו, אינו מקרב עוד לגולם, דהואיל ונדחה ראשו, ולא מיתלי לא דחוי נקדשים אלא הקדש לגופו ונדחה מהקריב אבל קדשים דחוים לא אלימא לגמרי ביה מגרש דחוי ואי אמרת לה שאם הכשר הקרבה כגון הכא דחוי ולקח אליה מקרב (מכמים לח. ומכ"ל ומכמים יב: ומעורה ס: וכרתות כ:). ליתנא אמרינן הכ דחוי בקבל הדחוים אלא פרש לקנות אליה של מנרו אלא אינה קנויה לו לשמקדשה, שמדמין לא קנה אליה מעל מכרה, ואליה נמלא לגוריה (מכמים יב:).

[ע"ל בפריון וכן בפיקוח שוטי לעיל כי ל"ש כמתוסה]

ס"ג לי ל"ש ניתנין מדי (ומכמים) לקמן מב:[ע"ש]

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה ליה דלמר לא מנתה זו ומגלה: (ז) ד"ה דמנה וסי' תבר דינר דאשתבח:

גליון הש"ס

גמ' מכסף מקנתו בכסף הוא נקנה. ע"ל יד ע"ב בס"ס מוכר פעמו:

[ע"ל לקמן מח.]

הגהות הב"ח

(ה) תוס' ד"ה וכל וכו' וסי' בכסף ומכמים כנ"ל ומיבעי מוכ מכמים:

מוסף רש"י

(ע' תוס' ומכמים ל ד"ה דכגון)

תוס' ר"י הזקן

עגל זה. לכהן קאמר, שיקח העגל או הטליח בדסי פדיון בנו.

ומבעי ליה סודרא. וכן נמי עגל וטליח לכל אדם, שהרי לכל אדם הן צורך, אבל (טליח) [סדר] אינו צריך לכל אדם, ולא מצי למימר לדידי שוה לי אלא מדבר שהוא צריך לו, שפעמים שאדם קונה אותם יותר משייהם מפני הצורך.

ה"ד מקודשת. מיר כשנתן לה הדינר ואינה יכולה לחזור בה, והרי"ל כמאן דאמר לה הרי את מקודשת לי בדינר על מנת שאשלים לך מנה, ומיהו אם לא השלים לה המנה אינה צריכה גט שהרי לא השלים תנאו, ומצא שהוא יכול לחזור בו והיא אינה יכולה לחזור בה. והוא הדין אם נתן לה פרוטה מקודשת וישלים לה המנה. ואורחא דמילתא נקט שמי שורצה למנות מנה אינו מתה לו בפרוטות אלא בדינרין שמקצר חשבונו. ודינר הוא כמו פשוט של כסף וא"ו מעות כדמפרש לקמן

[יב, א]. ואיכא מ"ר שאע"פ שלא השלים לה המנה צריכה גט, ונעשות הוא בידם דמה בין תנאי זה לשאר תנאים. במנה זה. משמע כל המנה ולא חלו הקדושין עד שהגיע בידה כל המנה, אבל במנה סתם אפילו מתנה הלוך מקודשת בדינר הראשון שנתן לה. רב אשי אמר. אפילו במנה סתם אם היה מתנה והלוך אינה מקודשת עד שהגיע בידה כל המנה, האי בריתא [כ]סתם איירי, (ומהא) [ובהא] מילתא פליג עם ההיא אוקימתא דר' אליעזר שיש לקמן [ס, א ד"ה והלכתא כר' אליעזר]. דידעה ביה. שהכירה אותו ומחלה אותו הדינר. שמעינן מיהא דאע"ג דאמרינן דקדושין לא ניתנו לימלל, היינו דבעינן (שיש לה) [שישלים] ליתן לה שוה פרוטה, ואפילו אמרה הרינו כאילו קבלתיה אינו מועיל, אבל אם אמר לה התקדשי במאה דינרים יכולה היא למחול מקצתם הואיל ומגיע בידה פרוטה. בלילה. ולא הכירתו. ביני זוזי. שלא ראתו. היינו [דינר] של נחשת. והיכי תני מקודשת. על ידי הדחק. משום הכי מקודשת שהרי יכולה להוציאו בלא סודר. תוספתא. תבבו זה את זה, ואיש תבע חחלה ואמר לה קבלי קידושין. ואם האשה תבעה חחלה שאמרה לו (תנו) [תן] לי קידושין וקדשו שתם, הואיל ותבעה האיש חחלה לו אלא בסתתים, ודאי על מנת ליתן מאתים קדש, ומנה או מאתים סתם הוא זה ומקודשת כמה שנתן לה והוא ישלים המאתים, מיהו אם אינו רצה להשלים אינה מקודשת כדפרישנא לעיל גבי ההיא דרבי אליעזר. [וכן המוכר חפץ לחבירו וכו'] תבעו זה את זה, אם הלוקח תבע ואמר לו קנה החפץ ונתנו לו [ועשה דברי לוקח], אם הלוקח תבע ואמר לו תן לי החפץ וכא ומשכנו [ועשה דברי מוכר]. ע"כ התוספתא ע"ב [הי"א].

הגהות הגר"א [א] גמ' כגון דב כגון דגברא רבה הוא. נ"ב ודיב למתני אבל כ"ש לא כי כה דמר בר רב אשי ד"ה ל"ש ל"ה כ"ק ס):

[ב] תוס' ד"ה ומאי כי' עבד כעמני נקנה: נ"ב ומקנה עמנו:

עין משפט נר מצוה

נז א מיי' פ"ב מהל' מכרים הל' ה והלי ט ופ"ה הל' ב מוסיפ"ע ריש פי' רבה פמי' מז):

נח ב מיי' פי"ה מהל' מכרים הלכה ו ומגמ' מעגן קמן מוסיפ"ע ריש פרקין שם פמיף ס:

[ל"ל כדמפרינן]

נט ג מיי' פ"ג מהלכות אישות הלכה יז מוסיפ"ע פי"ח פרקין ו:

[ומיי' פיעבר מוס' גיטין לט: ד"ה מאמר]

ס ד מיי' פ"ו שם הלכה יז ופ"ג מהל' זכייה ומתנה הלכה ה ומגמ' מעגן מח מוסיפ"ע פי"ב פי' לח פמיף ג:

סא ה ו ז ח מיי' פ"ז מהלכות אישות הלכה יז ומגמ' מעגן מח מוסיפ"ע פי' סט פמיף ו:

[ועי' תוס' ומכמים מה: ד"ה אמר ומוסי' כ"ב ק. ד"ה ולא ומכמים לקנ. ד"ה כל]

סב י מיי' פ"ה מהל' אישות הלכה כב ומגמ' שם מוסיפ"ע שם פמיף ו:

הגהות הב"ח

(ה) תוס' ד"ה וכל וכו' וסי' בכסף ומכמים כנ"ל ומיבעי מוכ מכמים:

מוסף רש"י

(ע' תוס' ומכמים ל ד"ה דכגון)

גליון הש"ס

גמ' כגון דגברא רבה הוא. עיין כ"מ מז ע"ש:

לא תאכל. ואפילו זרע אין לה ובנה אל בית אביה מחרת לאחרמה ואינה מחרת לאחה ובוק: לשכניה בן ארח. ישראל היה: ותו ממאי דהוו להו בני. לעוביה ולבנו מנשים אלו מבנו שכניה ומבנו מעבדו: ותו. אפי' היו להם ממאי דמבנו עלו אותם נשים ובניהם דילמא באחרן ישראל עומדו מימי גדליה אותם שכניה ומעבדו ובנו את בעוביהם (ולא יכלו להגיד בית מבנותם חרעם אם ישראל הם הייט שבוקי ואבופי): למעשה סדום. שהיו מגלי עריות דכתיב (בראשית יג) רעים וחטאים רעים בגופם וחטאים בממונם ואחרינן בחלק (סנהדרין דף קט:) דממי לאחמת דמבריה תורה אור ומפילה אי"ל מהו גבן על דמעבדת לא תאכל: גירי וחרחורי: מעלן אמר רב חסדא דאמר קרא "וכל הנבדל ממטמאת הרי ממחרים לגבי ישראל: חרשא. מגבייני הארץ אלידם: ממזרי: מעלן דכתיב "וישמע סנבלט החרוני וטוביה העבד העמוני וכתיב "בי רבים ביהודה בעלי שבועה לו בי חתן הוא לשכניה בן ארח ויהוחנן בנו לקח את בת משלם בן ברכיה קסבר עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר הניחא לס"ד הולד ממזר אלא למאן דאמר "הולד בשר מאי איכא למימר ותו ממאי דהוו ליה בני דילמא לא הוו ליה בני ותו ממאי דדבא הוו להו וסליקו דילמא התם הוו אלא מהכא "ואלה העולים מתל מלח תל חרשא כרוב אדון ואמר ולא יכלו להגיד בית אבותם וזרעם אם משראל הם תל מלח אלו בני אדם שדומים מעשיהם למעשה סדום שנהפכה לתל מלח תל חרשא זה שקורא אבא ואמו משחקתו ולא יכלו להגיד בית אבותם וזרעם אם משראל הם זה הוא אסופי שנאסף מן השוק כרוב אדון ואמר אמר רבי אבהו אמר אדון אני אמרתי יהוי ישראל לפני חשובים בכרוב ודם שמו עצמם כנמר איכא דאמרי אמר רבי אבהו אמר אדון אע"פ ששמו עצמם כנמר הן חשובים לפני כרוב אמר רבה בר בר חנה בל הנושא אשה שאינה הוגנת לו מעלה עליו הכתוב כאילו חרשו לבל העולם כולו וזרעו מלח שנאמר "ואלה העולים מתל מלח תל חרשא אמר רבה בר רב ארא אמר רב "כל הנושא אשה לשם ממון הויין לו בנים שאינן מהוגנים שנאמר "בה' בגדו בי בנים זרים ילדו ושמא תאמר ממון פלט תלמוד לומר "עתה יאכלם חדש את חלקיהם ושמא תאמר חלקו ולא חלקה תלמוד לומר חלקיהם ושמא תאמר לזמן מרובה ת"ל חדש מאי משמע אמר רב נחמן בר יצחק חדש נכנס וחדש יצא וממנים אבר ואמר רבה בר רב ארא ואמרי לה אמר רבי סלא אמר רב המנונא *בל הנושא אשה שאינה הוגנת לו אליהו כופתו והקב"ה רוצעו *וחנא על כולם אליהו כותב והקב"ה חותם אוי לו לפוסל את זרעו ולפוגם את משפחתו ולנושא אשה שאינה הוגנת לו [א] אליהו כופתו והקב"ה רוצעו 'וכל הפוסל פסול ואינו מדבר [ב] בשבראה לעולם ואמר שמואל "בשמו פוסל ההוא גברא דמנהרדעא דעל לבי מטבחיא בפומבדיתא אמר להו הבו לי בישראא אמרו ליה נטר עד דשקיל לשמעיה דהב יהודה בר יחזקאל וניתיב לך אמר מאן יהודה בר שיסקאל דקדים לי דשקל מן קמאי אזלו אמרו ליה לרב יהודה שמתיה אמרו רגיל דקרי אינשי עבדי אכריז עליה דעבדא הוא אזל ההוא אומניה לדינא לקמיה דרב נחמן אייתי פיתקא דהזמנא אזל רב יהודה לקמיה דרב הונא אמר ליה איזיל או לא איזיל אמר ליה "מיזל לא מיבעי לך למיזל משום דגברא רבה את אלא משום יקרא דבי נשיאה קום זיל אתא אשכחיה דקעביד מעקה אמר ליה לא סבר לה מר להא דאמר רב הונא בר אידי אמר שמואל 'כיון שנתמנה אדם פרנס על הצבור אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה א"ל פורתא דגונדריתא הוא דקא עבידנא א"ל מי סניא מעקה דכתיב באורייתא או מדיצה דאמר רבנן א"ל יתיב מר אקרפיטא א"ל ומי סני *מפסל דאמור רבנן או איצטבא דאמרי אינשי א"ל ליכול מר אתרוגנא אמר ליה הכי אמר שמואל כל האומר אתרוגא תילתא ברמות רוחא או אתרוג בדקריוה רבנן או אתרוגא דאמרי אינשי אמר ליה מי סני איספרגוס דקריוה רבנן או אנפק דאמרי אינשי אמר ליה תיתי *דונג תשקינן אמר ליה הכי אמר שמואל *אין משתמשים באשה קטנה היא בפירוש אמר שמואל 'אין משתמשים באשה בלל בין גדולה בין קטנה נשדר ליה מר שלמא לילתא א"ל הכי *אמר שמואל "קול באשה ערוה אפשר ע"י שליח א"ל הכי אמר שמואל אין

גלגל

סמ"ג

סמ"ג

סמ"ג

סמ"ג

סמ"ג

סמ"ג

גרסת מר.

אין

תוס' ר"י הזקן

רב יהודה היה ראש בפומבדיתא. נטר. המתין עד שיטול שלוחו של רב יהודה.

בר שיסקל. דרך בנאי אמר, ור"ש פירש גרגרן אוכל צלי ואשכחן בפסחים [צז, א] דילמא שויסקל עבדו, כלומר צלי.

הגהות הגר"א

[א] גמ' ולנושא אשה שאינה הוגנת לו (אליהו כותבו וסקב"ה חותמו) תמ"מ וכ"כ נמ"י ל"נ לה: [ב] שם ואינו מדבר בגמרא של פולם נ"ל:

עין משפט נר מצוה

ח א מי' פי"ג מהל' אישות הל"ב מיהו ביאה הל"ג מוס"ע מה"ע סי' ד ומסי' ס ומסי' יט: ט ב מוס"ע מה"ע סי' ב מסי' ל כהכ"מ: ג ד מי' פי"ג מהל' אישות הל"ה מוס"ע מה"ע סי' ג סעיף ב: יא ה מוס"ע מה"ע סי' ו סמ"ר ו ומי' קכד: יב ו מי' פכ"ה מהל' סנהדרין הל"ד סמג לאוין רמ מוס"ע מה"ע סי' מ סמ"ר ו: יג ז מי' פכ"ל מהל' אישות הל"ה סמג לאוין קנו מוס"ע מה"ע סי' כמ סמ"ר ס: יד ח מי' שם הל' ג מה"ע מה"ע סי' מ: שם סמ"ר ג:

מסורת השי"ס

תוס' ל"ה ע"ב

[בראשית סימן מ"ג ע"ד ולמה לאיתא חנניא מי חכי על פלוס ע"כ]

תו"ל מ"ו [בראשית שלמני דשם קלקלא דאליהו לאיהנוה שכחת מקיים וכמו דכן ל"ל בראש"]

[מ"ר בני' איצטבא דאמרי רבנן או ספסל דאמרי אינשי]

[ילקוט ריש"ל בשלמות]

[מדרש הגדול בן]

הגהות וחדושים למסכת מועד קטן

מהרב הגאון האמתי כ' מהו"ר **משה בר אברהם** זצ"ל (בעה"ס תפארת למשה).

דף ח ע"א תוס' ד"ה נפקא כו' אין לומר ממט קנא. כ"כ גי' פרק גיד הנשה ד"ל"ח ולפ"ז דאמריק סמס אמר אין לקנא נפרין לומרת נפרין לא משמע כמי ס"ס: ע"ב תוס' ד"ה אין כו' אבל לאחר מיתה מי' ומה דאיכ"ל כוכין כו' כלל: בא"ר מי ישים בו ומה דאיכ"ל כו' כלל: ובי"ב מן ים נפרש דמתוקר אבר מתר בפרש"ס ס"ס:

דף יא ע"ב תוס' ד"ה רבא"ש. אבל בכמלא נדין לעשות ע"י תמרים. כ"כ לפ שלמו אותן כמוס:

דף מז ע"א גמ' לא ראמי ליה קן כמו רבנן לשיטל. כ"כ נרסת הרא"ש לפתוחי כ"ל ולגי' מבלן קודם לי לחיים כתון בגמ' ומסמכ לשמחת ומלא מכוכב יוסר דמוכח שסר דס"ל לאביי לא מהו לחיי ובנו ומלא:

דף כב ע"ב תוס' ד"ה מלן כו' מדקמיה שלה ולא פירש כו' כלל: מ"ר"ה ואין כו' ולאו מבבל מכלי מלאכה:

דף כה ע"א תוס' ד"ה מכם. אפי' חכם ,וים לתמרים דוקא חכם: בקרא כו' כלל:

דף כו ע"ב תוס' ד"ה אמר כו' כלומר כו' ולו בגם בפמר' אין מוליכין כו' כלל ולמאמרי' קלי ס"כ כלל:

הגהות על הרא"ש

סימן יב מפני שיקה שמיתה כו'. כ"כ כל שיקה שמיתה ל"ל כשהוא קשר בפמנו אות מאשר ולא שמיתה

כ"כ לכן מייב בקרא ואין ויקח תבלה ל"ל כשהוא קשר שם מבלה מהוה לתרבה לתיב מאשר

לכן בשאר שמר מק"ס: פ"ב כו' א ואין לך תבלה גדולה מלבדה גוזה. כ"כ מאמר דפ"ל דמי פ"ל לתרים

שי לא כש"ך מי ש"ם ע"ם: כו' ב ומה שפירש"י ומזכר שמי כו' מ. כ"כ ל"ל דקא לתומר מלין לקא

לשרכר מתמה מאוס לבלבלה מייב בדומפה בגמ' דלא צריך לאמרי' דשמיה כיון שם ל דבר קנה אבל

בלריפות מדה לתיכה מפרה דמפלים בין דמתמה לאוס מוכר דזיק: פ"ב כו' א ומל ל שלו בהגל אלין מדי

מאוס אבלים מם. כ"כ ל"מ דמה מסיק לקמן מה ר' מוס לאסר מוס אבי כו' בלתקיר: כין המאוס:

ומל מקשר מסקי לאים קשה יוסר ע"ם מקלא ע"ם אמרתי ולאמי אמרי כתיה מי' מקלא מקשה בן ומלרין ע"ם

כמל אלא מיים לבעיר בגל אלא אבר מתיין לו אבר ל' מיים ע"ב ובכסיל לא שיין לומר ולל יגלה דלא

אלמ מה דכ"ל לפיים דלגמא לא מה מוכל אבר אמרתי לו לא מה ל' מיים ע"ב ובכסיל לא שיין לומר ולל יגלה דלא

אלמ מה דכ"ל לפיים דלגמא לא מה מוכל אבר אמרתי לו לא מה ל' מיים ע"ב ובכסיל לא שיין לומר ולל יגלה דלא

מה כ"ל ע"ל ל"ל ע"ב ד בעמס כלמאן: מי' בן דמשה מומרת מעולת אבר כו'. כ"כ ל"ל דבקיל דבמלמן

דין ו' מסק לאין מה נוכא דין ל' כלא"ל בגל ע"ם ולל"ל דמה דמאבר מרי"ם לאמי' לאמר מומרת דמה

נמלמן לאלמכם מלי ומאר ל' מ' מיכל מאומר לאבר כו' מאמר מסיל מומרת לאבר מה מלי ולדיק:

מה בנה ומאבר מ"ם אלא יגל מאבר מלא יגל מאבר מלא יגל מאבר מלא יגל מאבר מלא יגל מאבר מלא יגל

אבל לאיזן לאמי' לא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא

כאר כו'. כ"כ ל"ל דאמר מכא המרוכה לאים מייב לאמלכל מל לאמומ בשאמר לאמי לאמר מכאן מה מלא

בכוכיים מלינו לאמר מלי ולל לאמלכל מכל לאמן לאמר מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא

ג"כ דמומרים מלינים ולא ומל דין ל"ה: מי' בן שמה מלמם ומר מומר. כ"כ ל"ל דמרכ מומר:

שם דאין מומרים כמומר לגל מלא כמנו. כ"כ ל"ל מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא

ג"כ דמומרים מלינים ולא ומל דין ל"ה: מי' בן שמה מלמם ומר מומר. כ"כ ל"ל דמרכ מומר:

מי' פ ומרמה מלמנים לא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא

מלמנים לא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא

מלמנים לא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא

דין כ' ומלא מי' ל"ל מלא מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא

הגהות בפסקי הרא"ש

סימן ג וגם אין שולה. כ"כ לא יתמי מנין לו. כ"כ לא יתמי מנין לו ותוספות דבקלא ל"ם לא מלכ"ל:

דף יב ה"ה ומרמיתן לאחר כו' ולאמת כיר לכ"ל מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ'

ועד ר' מ שלא בטלמו מ' מלא יגל אבות אבל מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא

ר'. כ"כ ובש"ל בבמות דין מ' ובמלמן דין ל"ה מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא

ומרים לא לא. כ"כ ומל"ל אבל מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא

ל"ש ולל מלמבל. כ"כ ל"ל דמ מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא

דבמומים מלינים לשמומה מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא

ולאן מלמבלן מ"ם מל נוסם לאן מלמבלן מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא

דין כ' ומלא מי' ל"ל מלא מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא

הגהות וחדושים למסכת מועד קטן

מאת הגאון המובהק נודע ביהודה כ' מרגא **יעקב עמדין** זצ"ל בתגאון האמתי כ' רשבבה"ג מ"ה **צבי אשכנזי** זצ"ל

דף ב ע"א תוס' ד"ה מיף. כדמתיב כו'. כ"כ ס"ל כתרן ליה ומיף מלי תים (מכלים מב) ומקי מלקי

מיפס (שם קמג) וכן ריבמיפס (לג) כתרן מיפס: ע"ב גמ' מריקם בגלגלים בי תסירא. כ"כ

מה מלי לאמרי' אם לא קרא דוקמי תבא ולא מרבי דבריא לא מריקם דומיא דמתמה מתם. אלא משום דלא

מפקא ליה. ולא אי בפר מעמא דרבנן: שם לא תבא מעיים מעיים כו'. כ"כ בשמא מעיא דלא מקמי אל מ"ל

לא מלין בו מעמא (תוספות ע"ז לא ד"ה ל"ש ובמסוטות כי מ' ד"ה ל"ש):

דף ג ע"א רש"י ד"ה מסבאן מסבכן בו'. כ"כ לא ידמתי מה מעין מסבנא מם מסבנה בי יחוס שמעינה

ס"ל דמקמא מלינה כמלין ס"ם ר"ע מ"ע. ויל"ל דדמה בר"ש ל"ל דלכה (מעבר דאמרי כמנה דמ"ל כמנה מקלין

מ"ם) מבא ומולה מלי ל"ל כמלמן מה מיכם מבנה מבנה מלי ל"ל מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ'

מ"ם מסבנא כמן ומלין מקום לבנים מבנה מבנה מבנה מבנה מבנה מבנה מבנה מבנה מבנה מבנה מבנה מבנה מבנה מבנה

יוחנן מבוכר מבנים לבן מלין לבם מקום מלחה מבנים:

דף ה ע"א גמ' מלא לין מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ'

ע"ב מלי' לא לין. ויל"ל. ל"ל ל"ל מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא מלי מ' מלא

דף ו ע"ב גמ' לבמרנו'. כ"כ מנו מלמם מבמבמם לבמלן מבמם. כ"כ מ"ם מבמבמם מבמבמם מ"ם לבמ

דף ח ע"ב תוס' ד"ה מבמי מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף יא ע"ב תוס' ד"ה מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף יב ע"ב תוס' ד"ה מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף יג ע"ב תוס' ד"ה מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף יד ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף טו ע"א גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף כו ע"א גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף כז ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף כח ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף כט ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף ל ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף לא ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף לב ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף לג ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף לד ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף לה ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף לו ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף לז ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף לח ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף לט ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף מ ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף מא ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף מב ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף מג ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף מד ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף מה ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף מו ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף מז ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף מח ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף מט ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף נ ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף נא ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף נב ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף נג ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף נד ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף נה ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף נו ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף נז ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף נח ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף נט ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף ס ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף סא ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף סב ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף סג ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף סד ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף סה ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף סו ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף סז ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף סח ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף סט ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף ע ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף עא ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף עב ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף עג ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף עד ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף עה ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

דף עו ע"ב גמ' מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם מבמבמם

[והראב"ד בספר הקבלה (עמוד נג) כתב ח"ל: כותבי זכרונות ישראל על פי חכמי התלמוד אומרים כי יהושע בן פרחיה הוא רבו של יש"ו הנוצרי, והיה בימי ינאי המלך, אבל כותבי זכרונות של אומות העולם אומרים, כי יש"ו נולד בימי הורדוס, ובימי ארקילוס בנו נתלה, ומחלוקת גדולה היא, שיש הפרש ביניהם יותר ממאה שנה, וקבלת אמת היא בידינו. ע"כ. וכ"כ בספר האשכול (עמוד יח) שאותו האיש יש"ו נתלה קל"ה שנים קודם חרבן בית שני. וכ"כ ר' יצחק אברבנאל, כי יש"ו נתלה קנ"א שנה קודם החרבן, והנוצרים אומרים שמת מ"ב שנה קודם החרבן, כדי לתלות החרבן בעון הריגתו. ע"ש. ויש אומרים ששני ישוע היו. וכ"כ הרשב"ץ בספר קשת ומגן (דף יא ע"א) שיש הוכחות שאין מנינם תואם המציאות של זמן תקופת יש"ו. והביא שיש אומרים שהיו שני יש"ו] ובספר אוצר ישראל (אות כ עמוד רצא) כתב שמנין הנוצרים הוא למלכות הרומים ולא ללידת יש"ו. ולפי זה יש לדון שאין שום איסור לכתוב באגרות ומסמכים לפי מנינם, וכן העלתי להתיר בשו"ת יביע אומר חלק ג (חלק יורה דעה סי' ט). ושלא כדברי המהר"ם שיק (חיו"ד סי' קעא) שאסר לכתוב מספר השנים למנינם. ע"ש. ושוב נדפס ספר שו"ת באר משה חלק ח, ושם (סי' יח) כתב להשיג על דברינו שהתרנו בזה. ע"ש. ולעומתו ראיתי להגה"צ רבי יושע פריינד, הובא בספר אז נדברו (חלק יב סי' לח), שהביא דברי המהר"ם שיק לאסור, וכתב לחלוק עליו מכמה טעמים, ומהם, שאם כן בטלת כל המשא ומתן בדורינו, כי בכל השטרות והמסמכים והשיקים כותבים לפי מנינם, וכמעט מן הנמנע להזהר בזה וכו'. ע"ש. גם בשו"ת ציץ אליעזר חלק ט (סי' יד) כתב ליישב דברינו בזה, ודלא כמי שכתב להשיג עלינו בזה. ע"ש. וע"ע בשו"ת צל"ח החדש (סי' ס) שהביא כמה פוסקים אחרונים שכתבו תאריך האגרות שלהם לפי מנינם. ע"ש. ומעשה רב].

ובמנחות (קט סע"ב) תניא אמר רבי יהושע בן פרחיה, בתחלה כל מי שהיה אומר לי עלה לגדולה והיה נשיא, הייתי כופתו ומניחו לפני הארי, עתה לאחר שעליתי ונהייתי נשיא כל האומר לי לירד ממנה, אני מטיל עליו קומקום של חמין ומאבדו, שהרי שאול ברח ממנה ונחבא אל הכלים, ולאחר שעלה, ביקש להרוג את דוד מרוב קנאתו ממנו. ע"ש. [וע' בספר ערבי נחל בדרוש לשבת שובה תק"ס דרוש ג, בדפוס למברג תרכ"ד, (דף קג ע"ב), מה שפירש דרך פלפול דברי רבי יהושע בן פרחיה הנ"ל, ויש להשיב הרבה על דבריו. וכבר השיגו בדברים נכונים ב"ספר הגר"א" ח"א (עמוד קיח). ע"ש]. וע' באבות דר' נתן (סוף פרק י) שר' יהודה בן טבאי הוא שאמר כן. ובירושלמי פסחים (פרק ו הלכה א) איתא: אמר ר' יהושע בן קבסיו כל ימי ברחתי מן השררה, עכשיו שנכנסתי אליה כל מי שבא להוציאני, בקומקום הזה אני יורד לו, אמר ר' יוסי ב"ר בון, חס ושלום דהוה בעי לה, אלא דהוה אמר, מאן יימר לי דאחר מקדש שם שמים כוותי.

ע"כ. וע' בספר ככר לאדן (דף רלה ע"ג).

יהושע בן פרחיה אומר עשה לך רב. בגמרא (ע"ז יט.) אמרו שללמוד לימוד ההלכה עדיף ללמוד מרב אחד, ולא מכמה רבנים, שרב אחד גורם בלשון זה, והרב השני בלשון אחר, וישתבש בגירסאות שונות. אבל ללמוד סברא ופלפול אדרבה הלומד מרב אחד אינו רואה סימן ברכה בתלמודו, אלא לאחר גירסת תלמודו מן הרב, טוב שילמוד סברא ופלפול מכמה רבנים, שנאמר והיה כעץ שתול על פלגי מים, שתול ולא נטוע, כי הנטיעה אינה זזה לעולם, אבל השתול, נעקר, וחזר ונשתל במקום אחר. כך ילמד מכמה רבנים דרך הפלפול הקרוב לאמת, בבחינת מכל מלמדי השכלתי. ויש עוד ביאור ע"פ הגמרא (יבמות קט:) רעה אחר רעה למי שתוקע עצמו לדבר הלכה, ומפרש כגון דיין שבא לפניו דין לדונו, ויודע הלכה הדומה לנידונו, ומדמה מילתא

Non-Jewish historians try to date his life differently (about 100 yrs later)

Some say two יש"ו

If the numbers are off, there is no אסור in writing their date on a document

כל האנשים „על פני האדמה" כי חלא הוא עלה השמימה וצריך להתדמות למלאכים. ב)

והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה. (י"ב ג)

ובאבות פ"ד הזהירונו חז"ל ממדת הגאוה, ואמרו „מאד מאד הוי שפל רוח". וצריך להבין למה זה הזהירו על המדה הזו יותר מעל כל המדות, עד שכפלו את התיבה „מאד מאד", כלומר סכנה היא ביותר להתנהג במדת הגאוה ורדיפת הכבוד, ורק שפלות הרוח והענוה, הן הנה המדות המשובחות של האדם הנעלה.

אמנם ידוע, כי בעוה"ז אין כל תשלומין עבור מצוה, כי כל חללא דעלמא לא יספיק לשלם עבור מצוה אחת, וכמו שכתבו הראשונים ז"ל, שעל האדם לבזבז כל ממונו אם יאנסוהו לעבור על „לא תעשה", ושכר מ"ע עין לא ראתה, ובשביל זה לא נתגלה בתורה שכר המצות עשה, כמו שכתב הרמב"ן ז"ל.

ובאור הדברים הוא, כי התשלומים שישנם בעולם הזה אינם ממין התשלומין השייכים עבור קיום המצוה. כי מכיון שהמצוות רוחניות הנה, ממילא שא"א לשלם שכרם בענינים גשמיים, שאינם ממין התשלומין. ושכר מצוה — מצוה אמרו ז"ל, ואם יתן איש את כל הון ביתו באהבת

מעשי למלך

ב) מספרים, שפ"א בנסוע הח"ח ברכבת נטפל אליו אחד הנוסעים בשאלה, מאיזו עיר, יהודי? — מפלך ווילנא. אבל מאיזו עירה? — מעיר קטנה ששמה ראדין. —

וכאן התקרב השואל ביותר והתחיל לתהות על קנקנו של ה„חפץ חיים" הדר בעירו... „אומרים על החפץ חיים הדר בעירכם שהוא צדיק גמור". — בדותא היא זו — יהודי פשוט הנהו כשאר יהודים שבעירה. נתרגז השואל על „חוצפתו" של היהודי הזה המקיל בכבודו של צדיק הדור בעל החפץ חיים. כל העולם מסכים שהח"ח הנהו צדיק וגאון הדור וכאן יושב לו יהודי זקן ומזלזל בכבודו.

והלה ממשיך כדרכו, לא ולא, מכיר הנני את הח"ח, איננו צדיק, הוא יהודי פשוט.

כאן נתמלא הנוסע חימה והתחיל לשפוך בוז על „היהודי" מראדין על אשר משפיל כבוד הח"ח.

עד שהרכבת התעכבה באחת התחנות ונוסעים חדשים עלו שהכירו את הח"ח ותיכף נגשו אליו לקבל ממנו ברכת שלום.

ומכיון שהנוסע השואל הכיר בטעותו נבהל ובדמעות פנה אל הח"ח בבקשה למחול לו על שהעליבו. „יסלח לי רבי, כי הלא לא ידעתי".

והח"ח הביט בפני המבקש סליחתו בתמהון, בשביל מה הוא זקוק למחילה, וכי מה חטא ובמה העליב אותי? סבור הי' שאני צדיק, אבל מכיון שלא ידע אין כאן כל אשמה מצדו, סו"ס הלא נודע לו שאינני צדיק, ומה מקום למחילה כאן?...

כִּי נִבְלָה עשה בישראל לִשְׁכַּב את בת יעקב וכן לא יֵעָשֶׂה (לד, ז).

הגאון **ר' יוסף דוב מבריסק** בהיותו רב בסלוצק, הוצרך פעם לנסוע לעיר אחרת וסר ללינת לילה לכפר קטן, בעל האכסניה שלא הכירו ניאות לתת לו מקום לינה במסדרון הבית. באמצע הלילה קם רעש גדול וינועו אמות הסיפים לקול הקורא, תנו כבוד לתורה, רבי פלוני הגיע, ובעל האכסניה קם משנתו וקיבל את פני האורח בשמחה ובמאור פנים והכין לו מקום לינה מכובד.

בדרך הילוכו הבחין הרבי הנז' בהגרי"ד שהכירו היטב, הרים הרבי קול צווחה ואמר לבעל הבית, האם כך מקבלים את פני הגאב"ד סלוצק, וגזר עליו לבקש ממנו סליחה ומחילה ולכבדו כערכו הרם, בעל הבית הצטדק באמרו שלא ידע מיהו האורח הנכבד וחשבו לאיש פשוט.

אמר לו הגרי"ד לפרש הפסוק הנ"ל, שפתח הכתוב ואמר "כי נבלה עשה בישראל" וסיים "וכן לא יעשה", ואמר עפ"י הגמרא בב"ק (דף סב ע"א) דאם נתן טבעת בפקדון ואמר הזהר בו של כסף הוא, פשע בשמירתו אינו משלם אלא של כסף, הזיקו משלם של זהב. וזהו מאמר הכתוב "כי נבלה עשה בישראל לשכב את בת יעקב" וחייבים הם בעונש על בת יעקב, ואם יאמרו שהם לא הכירו את יעקב ולא ידעו את גודל העבירה, בזה עדיין אינם פוטרים את עצמם, שהרי כן לא יעשה אף לפשוט שבפשוטים ובכל היזק בידים חייבים לשלם של זהב אף כשחשב שהוא של כסף, ולכן גלגלו עליהם עונש גדול שחטאו בבת יעקב. ואתה בעל האכסניה כי עשית זאת, איני מוחל לך עד שתבוא לביתי ותראה איך מקיימים מצוות הכנסת אורחים.

וילך ראובן וישכב את־בלהה פילגש אביו (לה, כב).

במגילה (דף כה ע"א) שנינו: מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם, ופירש"י: מעשה ראובן נקרא בבית הכנסת ולא מתרגם דחיישינן לגנותו. ואמר הגאון **מהרי"ל דיסקין** זצ"ל, שיש לפרש את המשנה הזאת עפי"מ דאיתא בשבת (דף נה ע"ב) א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן: כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, מלמד שבלבל מצעו של אביו ע"ש. ופירשו המפרשים שלפי"ז אנו מפסיקים את הפסוק ומפרשים אותו כן: "וילך ראובן" – ובלבל מצעו של אביו; "וישכב את בלהה פלגש" – אביו, אבל בתרגום אונקלוס שתרגם: "ואזל ראובן ושכיב עם בלהה לחינתא "דאבוהי", מבואר שפירש כפשוטו, ולכן אמרה המשנה שמעשה ראובן נקרא, דהיינו בפירוש הנ"ל, אבל לא מתרגם, משום דקיי"ל דראובן לא חטא.

ותמנע היתה פילגש לאליפז בן־עשו ...ואחות לוטן תמנע (לו, יב־כב).

איתא בסנהדרין (דף צט ע"ב) שמנשה בן חזקיה היה יושב ודורש בהגדות של דופי, אמר וכי לא היה לו למשה לכתוב אלא ואחות לוטן תמנע ותמנע היתה פילגש לאליפז וכו', תמנע בת מלכים היתה, דכתיב אלוף לוטן תמנע, בעית

שכן, לאברהם נדמו כערביים וללוט נדמו כמלאכים... לארח מלאכים, גם מתוך טירחא ומסירות נפש, אין זו מסירות גדולה...

מצות הכנסת אורחים מתגלית דוקא באירוחם של פשוטים.

ועתה, אינו מוחל לך, סיים הגאון רבי יושע בע"ר את משאו, אלא אם תבוא לביתי, תשב עמי שבועיים ותלמד מהי הכנסת אורחים...

וכך הוה. הפונדקאי ישב כשבועיים בביתו של הרב שבסלוצק, וכשיצא משם הפך להיות אדם אחר...

★

כשהדפיס הגרי"ד את ספרו 'בית הלוי' עה"ת הדפיס שם את באורו הנ"ל על הפסוק "כי נבלה עשה" וכו'. הוסיף שם וזה לשונו: "עיין בבא קמא (דף ס"ב) דהנותן לאשה דינר של זהב, ואמר לה שהוא של כסף, **ופשעה** בו ונאבד בפשיעתה שלא שמרתו כראוי, אין צריכה לשלם רק של כסף. אבל אם **הזיקתה**, חייבת לשלם של זהב, דאמר לה מאי הוה לך גביה דאזקתיה, ע"כ הרי שאע"ג דבשמירתו אינה חייבת רק בשל כסף, מ"מ אם הזיקתו בידיים, כיון דגם של כסף אין לה להזיקו, והיא עברה והזיקה, חייבת לשלם כשל זהב כל ההיזק גם מה שלא ידעה בו".

"וזהו שאמר הכתוב 'כי נבלה עשה בישראל לשכב את בת יעקב וכן לא יעשה', פירוש, דגם לבת של אדם פשוט לא ייעשה כן וכוונתו היה לעוול וע"כ מגיע לו התשלום כפי ערך הנבלה אשר עשה". עכ"ל. ועיי"ש עוד במה שהאריך בזה.

אך בזאת נאות לכם אם תהיו כמנו (לד, טו)

רבנו יהונתן אייבשיץ מפרש, כי לפי פשוטו של מקרא היתה הצעה זו כדי 'לייהד' את תושבי שכם. הבינו בני יעקב כי אם יבקשו מהם לימול, הרי יחשבו כבני ישראל, ואז יוכלו לנקום בהם באין מפריע, שהרי אף אחד לא ימחה על הריגתם של יהודים...

רבי אפרים מלונטישץ מסביר ומוסיף כי זהו באורו של הכתוב "ויבואו על העיר **בטח** ויהרגו כל זכר" (פסוק כה). מלמד הפסוק כי בטוחים היו בבואם על העיר ולא חששו מתגובת הכנעני, שכן ידעו כי הללו לא יגיבו על הריגתם של אלו אשר נכנסו בדת הנימולים ואשר פרשו מהם...

(כלי יקר ותפארת יהונתן)

חסידים מספרים - חלק א'

25

— מחזר על הפתחים ללא שק על שכמו מקבל פחות...

— וכמה ההפסד?

— למצער חמשה זהובים.

אחרית 1234567 שילם לו רבי אליעזר ליפא חמשה זהובים והעמיס את התרמיל על העגלה...

אוצר החכמה

רמא

גדול בצדקה

שח רבי יהושע מאוסטרובה:

— גדול בצדקה היה רבי אליעזר, אבי הבעש"ט.

— מה פירוש גדול — שאל אחד.

נענה רבי יהושע:

— הוא הכניס לביתו אורחים הרבה ונתן להם את נדבתו לפני שהגיש להם את האוכל. כדי שיסעדו בלב שמח...

רמב

חידוש בהכנסת אורחים

— מה חידוש חדשתם במסכת הכנסת אורחים — שאל רבי שמחה בונם מפשיסחה את תלמידיו.

— יש להראות לאורח נודד את מקום לינתו לפני שמאכילים אותו, כדי שיאכל בשלוה — ענה ואמר רבי מנחם מענדיל מקוצק.

רמג

גדולה הכנסת אורחים

שח רבי נחום מצרנוביל:

אמרו חז"ל גדולה הכנסת אורחים מקבלת פני השכינה. והדבר פשוט ומובן: עומד יהודי בחוץ, קפיא מקור, כולו רועד, אם לא תתפנה מהכל ותמהר לפתוח את דלתותיך ולהכניסו לביתך הריהו עלול חלילה להוציא את נשמתו. השכינה מאידך, אש אוכלת, חם לה גם בחוץ...

רמד

בין אברהם ללוט

הגיע רבי לוי יצחק מברדיטשוב ללבוב, ונכנס לביתו של אחד העשירים וביקש אכסניא. לא הכירו העשיר וסירב להכניסו לביתו.

26

הלך רבי לוי יצחק למלמד עני, והלה קבלו בשמחה.

חלפו שעות מספר והשמועה התפשטה בעיר: רבה של ברדיטשוב הגיע, והמונים התחילו לצבוא על ביתו של המלמד.

הגיע גם העשיר, נכנס לרבי לוי יצחק לבקש סליחה מהרבי: לא הכרתיו — טען — ודרש שכעת יחליף הרבי את דירתו ויעבור לביתו, לאכסניא לפי כבודו.

סירב רבי לוי יצחק ואמר:

— מה היה ההבדל בין אברהם אבינו ללוט? שניהם קבלו אורחים לביתם, ועל אברהם אמרו שהיה מכניס אורחים, ועל לוט לא, ומדוע?

לוט ראה מלאכים וקיבלם לביתו, הרי זה קבלת מלאכים ולא הכנסת אורחים, ואילו אברהם אבינו ראה שלושה אנשים, נראים כעניים נודדים מכוסים אבק דרכים וירץ לקראתם וזוהי — הכנסת אורחים..

רמה

מי האורח

נכנס אחד לחדרו של רבי צבי חנוך מבנדין, קבלו באהבה ובכבוד מלכים, אף נכנס לרבנית ואמר:

— הביאי כיבוד, אורח יקר אצלנו.

הביאה הרבנית מגדנות לכבוד האורח, ותמהה לדעת מי האורח היקר הזה, שאין היא ובני־ביתה מכירים אותו?

לאחר שהלך האורח, נכנסה הרבנית לחדר של רבי צבי חנוך ושאלה:

— מי הוא?

— אינני יודע, השיב — אורח...

רמו

מדה אחת לכל

כשהגיע רבי יצחק מווארקה לקינצק, נתכבד בכבוד גדול. ראש הקהל ערך סעודה מפוארת לכבודו, מנורות גדולות האירו את ביתו ומרבדים קשטו את המדריגות.

הבחין רבי יצחק בנעשה, סירב להכנס ואמר:

— יכבו את המנורות ויסירו את המרבדים, או שראש הקהל יבטיח שכל אורח שיגיע לביתו יתקבל בכבוד כזה...

— מדוע? — תמה הלה.

עליו למאוד, אך ידוע שתענוג
תענוג, ושמחה הזו שיש לאביו
ו אליו לא יוכל להיות כלל להיות
כאלה בישיבתו אצלו, ונתאוה
גם הוא מתרחק מאביו על זמן
זה נחת רוח ותענוג גדול לאביו
והתחיל להתרחק וכאשר לא
בא בית אביו הנה הוא שופך
אות פני אביו, ואי אפשר לו
וח מקיר הבית ולחוץ כי נפשו
, ולא יוכל להיות בלא אביו אף
לפייס את אביו ואומר הגם
י מהתענוג והנחת שהיה לך
י אליך, וגם אני מאוד הייתי
ולענגך בשמחה ותענוג גדול
אפשר לי בשום אופן להתפרד
נע ולזוז מקיר ביתך המולה
עולם.

דוד המלך ע"ה אחור וקדם
וגו' פליאה דעת וגו' כל
תר אמת שאחור וקדם צרתני,
בחינת אחור וריחוק מאתך כדי
ד לבחינת קדם על ידי מה
תשובה עילאה התשובה ביומר
שבעלי תשובה עומדין וכו',
בוהר הקדוש הנ"ל בפסוק
ואברהם זקן בא בימים, והוא
דול דוגמת הבן שבא לאביו
א פליאה דעת כלומר שהוא
גם עליון בזה, כיון שהגיע
גם קדם מדת תשובה עילאה,
תשובה אם לא יהיה קודם
אחור וריחוק לבוא אחר כך
ד נשגבה לא אוכל לה כלומר
עשהו כזאת, כי אנה אלך

מרוחך ואנה מפניך אברח, אם אסק שמים
שם אתה ואציעה שאול הנך, אשא כנפי שחר
אשכנה באחרית ים גם שם ידך תנחני
ותאחזני ימינך, כלומר שבכל מקום שאני בו
וכל דבר שאני רואה איני רואה כי אם הויתך
מה שאתה מהוה ומחיה את כל, וחכמתך
הנפלאה בכל הברואים כאשר מבואר למעלה
שכזה היה בחינת דוד כאומרו שויתי ה' וגו',
ונמצא שאני לא אוכל להיות כלל בבחינת
אחור אף רגע. ואומר אך חושך ישופני
ולילה אור בעדני, כלומר שהייתי סבור אפשר
שאוכל לבוא לזה בעת החושך באישון לילה
ואפילה, שאז הוא המגברות הדינים וכו
תרמוש כל חיתו יער כידוע, אבל באמת
ולילה אור בעדני שגם הלילה אור בעדי
ומאיר לי שאיני יכול להתרחק, כי גם חושך
לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשיכה
כאורה כי אתה קנית כליותי תסכני בבטן
אמי, פירוש אף בחושך שאיני רואה שום
דבר מהויתך, אבל כשאני מרגיש בבחינת
עצמותי בגופי ואיברי ונשמתי מיד אתה
לנגדי שאתה מהוה את כל ומחיה את כולם,
ואתה קנית כליותי וגו' לכן אני תמיד לשמך
ולזכרך תאות נפש ואין מקום כלל לומר
להתרחק ולשוב כאמור.

ה **ולהיות** שגדלה מאוד בעיני דוד בחינת
אור מדת הדינה שהוא בחינת
תשובה עילאה, והיה מתאוה מאוד לזכות
ליהנות מאורה כי רב הוא, על כן אמר
אחפש לי דרך אחר בענין התשובה הכל
בדרך תיקון אחור וקדם, והוא דרגא
השלישית שבבחינת התשובה.

על דרך ששמעתי בשם רב סעדיה גאון
שפעם אחת בא אצלו אחד מתלמידיו
פתאום בלילה ומצא אותו שהיה מתגלגל
בשלג, והיה התלמיד עומד משתומם ונחרד
ונרתת, ואמר לו רבי רבי כלום ח"ו אתם
צריכין לתשובה ביסורים וסיגופים גדולים
כאלה, ואם הדרת כבודו שמעולם נשמר מכל
ליכלוך והרהור עבירה מסגף עצמו כך, מה
נעשה עוד אנחנו איזובי קיר מלאים פשעים
ועוונות מנעוריו, הלא לא יספיקו לך כל
מיני צער ויסורים בסיגופים גדולים מריס
כמות, לפי ערך הדרת מעלת כבוד תורתו
שיהיה צריך לגלגול שלג. והשיב לו תדע
שמעולם לא עשיתי כזאת כי ידעתי בנפשי
שלא עברתי על עבירה כזו ח"ו שאהיה צריך
לכזה, ואך למדתי דרך הזה מבעל הבית אחד
שבאתי לבית מלונו ונתאכסנתי אצלו, והוא
לא היה מכיר בי אם אני בעל תורה או לא,
וכבדני כערך הכבוד שעושין לכל אדם
מהמוני עם בני ישראל, ואחר כך יצא הקול
בעיר שאני באתי לשם, ונתאספו כל בני
העיר אנשים נשים וטף ובאו כולם לכבודי,
כדרך אנשי ישראל שכבוד תלמיד חכם יקר
בעיניהם, וכולם מכבדין אותי ומספרין
בשבחי ומשמשין אותי למאוד.

ובראות הבעה"ב שכן הוא התחיל גם
הוא אחר כך לכבדני בכבוד גדול
מאוד, ולעשות לי כל מיני יקר וגדולה
כפי השגת ידו ויותר. וכשרציתי לצאת משם
לשוב לדרך פעמי וכל בני הקהילה עומדים
לוויני, ויפול בעל הבית לפני רגלי ויבך
ויתחנן לי לאמור יתחול נא כבוד תורתו לי
על כבודו, ואמרתי לו הלא כל הכבוד הזה
עשית לי מאשר היה בידך ובכוחך לעשות,
ומה היית יוכל לעשות עוד בכבודי, והשיבני
אני מפייסו על השעה הראשונה שלא הייתי
יודע במעלות גדולת אדוני מורי ורבי, ולא

כבדתו בכבוד הראוי לכבודו הרמתה רק כפי שמכבדין שארי אנשים, על זה אני נופל לפני רגלי אדוני מורי ורבי ומבקש מלפניו יסלח אדוני לעבדו על מעט הכבוד שעשיתי לו שלא ידעתי אז בגדולת אדוני מורי ורבי. ואלה הדברים נכנסו בתוך מעמקי לבי, אם בכבוד בשר ודם נפל לפני בבכי ובתחנונים שאסלח לו על העבר, מכל שכן דכל שכן בגדולת יוצר בראשית שידעתי בטיב אשר עתה נתרבה הדעת וההכרה אצלי ביותר ויותר מאשר ידעתיו מאז, ועתה גדלה עבודתי וירא'תי ואהבתי אליו ביתר שאת לפי ערך גדולת ההכרה בו, ועל העבר אני מתחנן ומבקש מלפניו ומסגף עצמי בסיגופים האלה שימחול לי על מיעוט עבודתי וקטנות יראתי ואהבתי בימים שעברו, כי מצער הוא מאוד לפי ערך העבודה שראוי לעבדו בפחד ובאימה כאשר עתה אני מכיר בו. ולא זו בלבד שהוא בחינה הכלליות תשובה על העבר, אף גם בעזה"י בכל יום ויום אני מכיר יותר בגדולתו לפי שכלי, ועבודה רבה נוספת אלי בכל עת, ובכל יום אני מתחרט ועושה תשובה שלימה על יום אתמול כי יעבור במיעוט הכבוד הראוי לפי אשר ידעתי ביום זה.

ונמצא אתה למד מזה שיש עוד בחינת התשובה עילאה העולה על כולנה שלא יצטרך לבחינת ריחוק מאתו יתברך, רק בכל יום תמיד כשיתוודע אצלו ביותר ויותר מגדולת יוצר כל וחיוב עבודתו אליו יעשה תשובה ויתחרט על ימים הראשונים שהלכו להם במעט עבודה מאשר עתה, ובזה יזכה לשלימות אור מדת הבינה יפיץ עליו אגן אורה יאיר פניה אתו סלה והיה לו כנוגה לדקה ושועתה כלפיד יבער באברתה יסף עליו ותחת כנפיו יחסה, ויקויים בו (דברים לב, יא-יב) יפרוש כנפיו יקחהו ישאהו על אברתו ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר, כי לא התרחק אף רגע מאלהיו והיה תמיד ה' אלהיו עמו.

וזה שאמר דוד אחר שהתגלל עצמו לומר שהוא לא יכול לבוא לבחינת הריחוק בשום פנים כנ"ל, אמר הנה מצאתי לי דרך אחר לזכות לתשובה עילאה ואודך על כי נוראות נפלאתי נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאוד, כלומר שהרבה נוראות נפלאתי ממעשיך הנפלאים בכל יום ויום יותר, וכל הימים שלי הכל המה בבחינת אחור וקדם, כי על כל נורא ונורא שאתה מחדש עלי בכל יום תמיד מה מאוד נפלאתי עליהם, ואני עושה ומתקן את עבודתי ביותר אהבה ומורא ופחד ומכוונן את עבודתי על הנוראות האלה לעבוד אותך כפי הבנתי בערך גדולתם, ועל כן אני עושה תשובה ומתחרט על מיעוט עבודתי שעבדתיך בימים שעברו שלא נפלאתי בנוראות הנפלאים כאשר עתה, ובזה גם אני מוכרח לשוב לפניך בתשובה על ימים הראשונים שעברו. ולא עוד אלא שנפשי יודעת מאוד, כלומר שנפשי יודעת בכל יום ויום יותר מגדולתיך ורוממותיך, ועל כן חטאתי נגדי תמיד מה שחטאתי לפניך ביום אתמול במיעוט העבודה המחויבת אליך לפי ידיעתי עתה ואני עושה תשובה על זה ומתחרט למאוד, וידענו בנו שהימים שעברו היו בבחינת אחור נגד העבודה הראוי לעבוד לך אף לפי ההכרה של עתה, ומכל שכן במה שנפשי יודעת שגם עתה נעלם ממני רוב נפלאותיך ועונש גדולתיך, לכן בכל יום ויום בעמוד והשב קאי ובנושא אנפין על מיעוט ההכרה

על העבר שהיתה שלימות עב
מאתנו לעבוד אותך אף בסגנון
אתה ברוב רחמיך וחסדיך, מל
ידי בחינת האחור, היכת ה
השעשועים של עתה כבן ה
מעשה רפואה בקירוב ל
הראשונים להיות נתעלה אורם
ימינו כקדם, ויתקיים בנו (ישעיה
שלום לרחוק ולקרוב אמר
שהעבודה של הריחוק והאחור
בעבודה זו שאני מתקרב אליך
אתה מרפא אותם ונעשה אחור
שהאחור נתרפא ונעשה כקדם
יתענוג הקירוב.

וגם יש לפרש לפי דרך זה
לרתני, פירוש שכל עבוד
בעצמם בבחינת אחור וקדם,
בראשית כמאמר רז"ל (עירובין
הראוי להודות את שמך על
ונפלאותיך שאתה הוא בורא
קדם הוא להחסרון ההכרה שה
שעברו.

ואמר עוד האף אמנם שידע
עתה אין אני יוצא ב
הראוי למלך גדול ונורא כמותך
תשובה על העבר אם גם פ
בבדך כראוי לך, כי באמת לא
עשה מה שביכלתי לעשות
שיותר ויותר ראוי לך, אך לא
אם מה שאוכל כערך בריאתי
יאפר. ועל כן אמר הנה לא נכ
אשר עשיתי בסתר רקמתי ב
גלמי ראו עיניך ועל ספרך
ימים יצרו ולא אחד בהם, כל